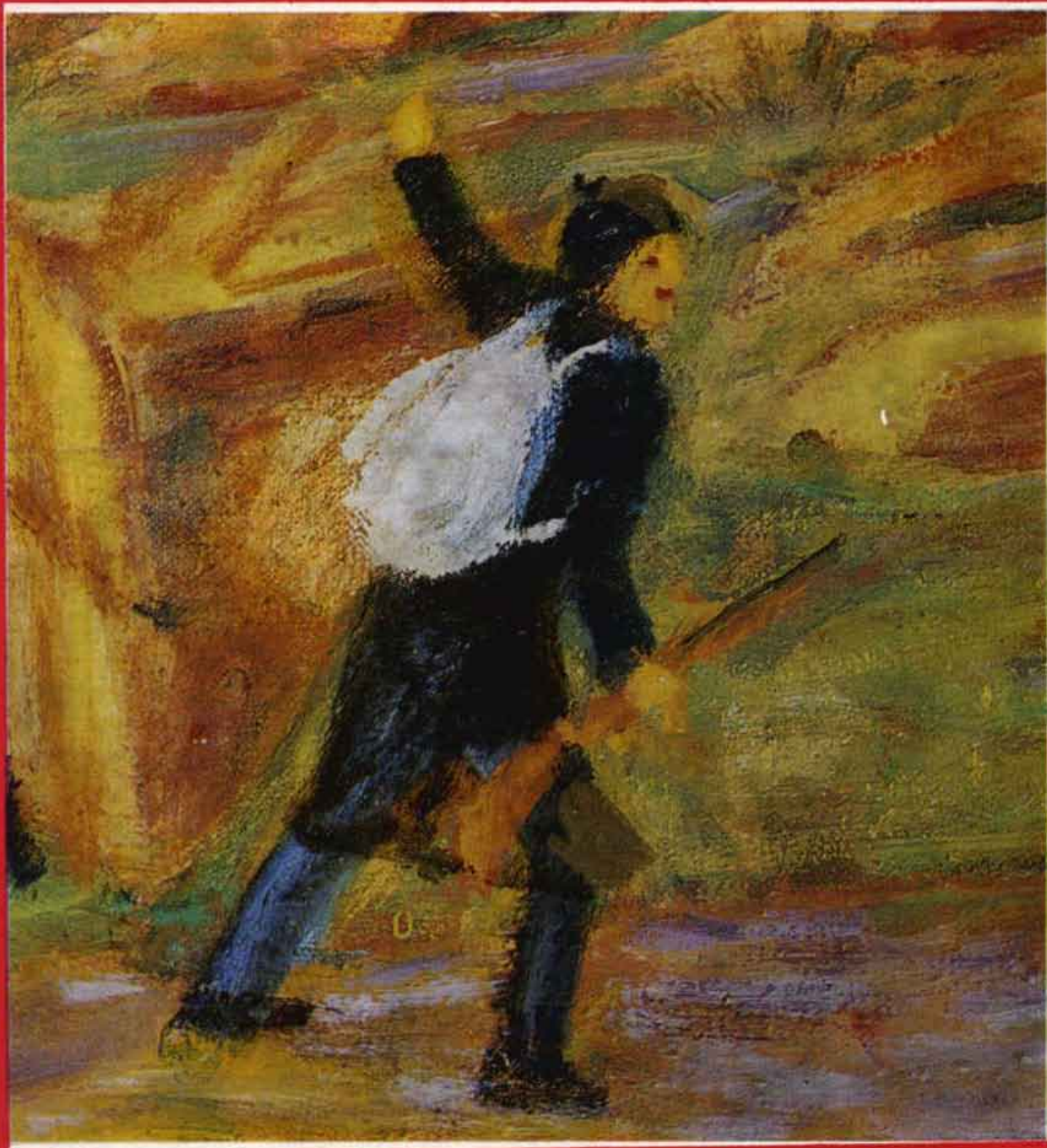

slovenský národopis

4 | 22

VEDA, VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ
AKADÉMIE VIED, 1974

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.ceeol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

- Božena Filová: Slovenské národné povstanie — impulz novej bádateľskej orientácie slovenských etnografov a folkloristov 537
- Soňa Burlasová: Ruská partizánska pieseň Po dolinam i po vzgoriam a jej slovenské verzie 543
- Soňa Kovačevićová — Katarína Schreiberová: Neprofesionálna výtvorná tvorba s tematikou protifašistického odboja a Slovenského národného povstania 571
- Viera Gašparíková: Príbeh o hrdinstve odvážneho partizána v ústnom podaní Ján Michálek: Postava partizána v ústnom podaní 597
- Svetozár Švehlák: K súčasnému životu folklórnych novotvarov s odbojovou tematikou 629
- Viera Urbančová: Výsledky monografického spracovania ľudových tradícií v Uhrovej doline 647

DISKUSIA — GLOSÝ

- Viera Urbančová: Božena Němcová a Slovensko 651
- Martin Slivka: Divadlo vo folklóre 660

ROZHĽADY

- Za Jaroslavom Kramárikom (Adam Pranda) 662
- Dr. Adam Pranda päťdesiatročný (Emília Horváthová) 667
- Na okraj seminára NÚ SAV k 30. výročiu Slovenského národného povstania (Viera Gašparíková) 670

BIBLIOGRAFIA

- Milada Kubová: Bibliografia slovenskej etnografie a folkloristiky za rok 1972 677

СОДЕРЖАНИЕ

- Боженa Филова: Словацкое национальное восстание — импульс для новой исследовательской ориентации словацких этнографов и фольклористов 537
- Соня Бурласова: Русская партизанская песня «По долинам и по взгорьям» и ее славянские версии 543
- Соня Ковачевичова — Катарина Шрайверова: Непрофессиональное

- изобразительное творчество с тематикой антифашистского сопротивления и Словацкого национального восстания 571
- Вера Гашпарикова: Повесть о героизме отважного партизана в устной интерпретации 597
- Ян Михáлек: Образ партизана в устной интерпретации 619
- Светозар Швeглак: К вопросу современной жизни фольклорных новообразований с сопротивленческой тематикой 629
- Вера Урбанцова: Результаты монографической обработки народных традиций в Угровской долине 647

ДИСКУССИЯ КОММЕНТАРИИ

- Вера Урбанцова: Боженa Немцова и Словакия 651
- Мартин Сливка: Театр в фольклоре 660

ОБЗОРЫ

БИБЛИОГРАФИЯ

INHALT

- Božena Filová: Der Slowakische Nationalaufstand — ein Impuls für die neue Forschungsorientation der slowakischen Ethnographen und Folkloristen 537
- Soňa Burlasová: Das russische Partisanenlied „Po dolinam i po vzgoriam“ und seine slawischen Versionen 543
- Soňa Kovačevićová — Katarína Schreiberová: Das unprofessionelle Kunstschaffen über Themen aus dem Slowakischen Nationalaufstand 571
- Viera Gašparíková: Eine Geschichte über das Heldentum eines mutigen Partisanen in der mündlichen Überlieferung 597
- Ján Michálek: Die Gestalt des Partisanen in der mündlichen Überlieferung 619
- Svetozár Švehlák: Zum zeitgenössischen Leben der Folkloreneubildungen mit der Widerstandsthematik 629
- Viera Urbančová: Die Ergebnisse der monographischen Bearbeitung der volkstümlichen Traditionen in Uhrovská dolina (Uhrovec Tal) 647

DISKUSSION — GLOSSEN

- Viera Urbančová: Božena Němcová und die slowakische Ethnographie 651
- Martin Slivka: Das Theater in der Folklore 660

Na 1. strane obálky: J. Lauko, Odchod do Povstania, detail olejomalby. Bratislava 1964. Foto F. Schreiber.

Auf der Vorderseite des Umschlages: J. Lauko, Abgang in den Aufstand, Detail des Ölgemäldes, Bratislava 1964. Foto F. Schreiber.

RUSKÁ PARTIZÁNSKA PIESEŇ PO DOLINAM I PO VZGORIAM A JEJ SLOVANSKÉ VERZIE

SOŇA BURLASOVÁ
Národopisný ústav SAV, Bratislava

Obdobie druhej svetovej vojny rozrušilo život mnohých národov a postavilo ich príslušníkov do stredú búrlivých a politicky zložitých dejov. Spoločensky závažné udalosti prenikali k jednotlivcom vo forme silných osobných zážitkov. Vojna zaplnila každodenný život, prenikla do všetkých jeho oblastí, preto mu neunikla ani oblasť tvorby. Aj ľudová tvorba rezonovala udalosťami vojny vo viacerých svojich prejavoch, zvlášť výrazne sa však dostala k slovu v piesňach. Viaceré ľudové piesne odrážajú emociálne pôsobivým spôsobom politické aj ľudské stránky svetovej vojny. Pieseň svojím špecifickým výrazivom tvorí osobitné ohnisko v rámci materiálov z druhej svetovej vojny. Na jednej strane v nej nachádzame dosť reálií dokresľujúcich jednotlivosti v celospoločenskej dráme, na druhej strane sú však tieto reálie podávané špecifickým individuálnym spôsobom, nezriedka i protirečiacim objektívite historického dokumentu. Napriek tomu je však aj pieseň dokumentom. Nie však hodnoverným dokumentom dejov, ale hodnoverným dokumentom postojov. Pieseň prítomnosťou emociálnej zložky podčiarkúva práve to, čo je v postoji človeka spontánne, úprimné, teda pravdivé.

V období druhej svetovej vojny dotkli sa vedomia ľudí nenasadených priamo vo

vojne v širokom meradle hlavne udalosti partizánskeho spôsobu boja, ktorý neprebíhal vo frontovej línii, ale v širokom zázemí, v tyle nepriateľa. Preto našli tieto udalosti odraz v mnohých piesňach. V niektorých sú stvárnené principiálne myšlienky, idea partizánskeho boja, v iných situácie všedného dňa v nových podmienkach.

Partizánske piesne sú nielen tematicky bohaté, ale pestrá je aj ich žánrová skladba. S ich celkovou koncepciou súvisí aj ich štýl, v ktorom možno pozorovať dve tendencie. Na jednej strane je to tesná spätosť a nadväznosť na tradičné ľudové piesne, na druhej strane prenikanie vplyvov umelej tvorby literárnej aj hudobnej. Avšak aj piesne, ktorých pôvod bol umelý, sa ďalej šírili a žili spôsobom folklórnej piesne. Znamená to, že sa rozširovali ústnym podaním a v tomto procese šírenia sa rozlične obmieňali, prispôbujúc sa tak predstavám a požiadavkám nositeľa. Pôvodom a štýlom boli teda umelé, funkciou však ľudové.

Proces zblížovania folklórnej a umelej tvorby v slovanských kultúrach nepozorujeme v tomto období po prvý raz, i keď je pravda, že oproti západnej Európe nastáva rozhodne neskoršie a uskutočňuje sa pozvoľnejšie. Má však aj tu už svoju tradíciu,

ktorá súvisí s celkovým spoločenským vývojom jednotlivých krajín. V období protifašistického odboja, a partizánskeho hnutia zvlášť, však nastali podmienky vhodné na urýchlenie tohto procesu v novovznikajúcej vrstve piesní. Stretanie príslušníkov rozličných sociálnych vrstiev za rovnakých výnimočných životných podmienok, ktoré diktovali nevyhnutné základné životné parametre, vplývalo aj na vzájomné miešanie a ovplyvňovanie kultúrnych hodnôt. Ideové zjednotenie takýchto kolektívov myšlienkou spravodlivého boja proti spoločnému nepriateľovi bolo tmelom s ešte vyššou účinnosťou. Teda aj časť tvorby, ktorá vznikala za takýchto okolností, prekenuje svojím spôsobom rozdiely medzi ľudovými, strednými ako aj intelektuálnymi vrstvami a pokúša sa hovoriť jedným jazykom za všetkých.

Vzájomné miešanie, či splývanie štýlov ľudovej a umelej tvorby v slovanských partizánskych piesňach možno pozorovať tak v hudobnej zložke, ako aj slovesnej. Kým prvky literárnej štylizácie dotýkajú sa všetkých zložiek básnického jazyka v piesňach, teda slovníka, syntaxe, aj poetiky, zatiaľ v hudbe javí sa markantným prenikanie pochodu ako druhu piesňovej formy. Samozrejme, to nebolo náhodou. Pochodové melódie veľmi dobre plnili svoju praktickú úlohu — sprevádzať spevom pochodujúce oddiely (jednotky), ale aj ideovo-estetickú — priliehavo tlmočiť politicky pribojný, burcujúci text. Ak sa v nich okrem toho uplatňovalo aj úsilie nadviazať na niektoré prvky ľudového hudobného myslenia, mali veľmi dobrý predpoklad zľudovieť.¹ Pochodové masové piesne stá-

vajú sa jedným z vedúcich žánrov tvorby počas odboja, žánrom, ktorý si osvojujú široké vrstvy obyvateľstva. Je príznačné, že niektoré z týchto piesní sa stávajú vedúcimi piesňami hnutia, akými si jeho symbolmi a nadobúdajú vo svojom význame prevahu nad ostatnými. Prakticky sa to prejavuje všeobecným rozšírením takýchto piesní, ich použitím v hymnickej funkcii a ich mnohonásobným prisvojovaním formou novovznikajúcich variantov.

Ako odbojové hnutie v jednotlivých slovanských krajinách nevzniklo izolovane, so zameraním iba na vlastné sily a na vlastné ciele, ale v pevnej solidarite s ostatnými bojujúcimi zložkami, predovšetkým však vedúcou silou tejto vojny, so Sovietskym zväzom, tak aj časť piesňovej tvorby tohto obdobia mala internacionálny charakter. Ten sa prejavoval, ako to uvidíme ďalej, jednak v samom tlmočení ideí internacionalizmu, ale aj nadväzovaním na piesňovú tvorbu, či priamym jej preberaním od zbratovaných národov. A zase tu popredné miesto zaujímala tvorba národov Sovietskeho zväzu, ktorá prekonala viaceré etnické hranice a znela prakticky vo všetkých slovanských, ale aj neslovanských bojujúcich krajinách. Dôkazom toho sú ilegálne tlačé vydávané ešte počas vojny, hlavne však zborníky piesní, ktoré sa hneď po skončení vojny usilovali zachytiť aktuálny piesňový repertoár vojnového obdobia. Mimoriadne miesto medzi populárnymi piesňami tohto obdobia zaujímajú hlavne dve sovietske piesne — *Kaťuša* (text M. Isakovskij, hudba M. Blanter) a *Po dolinam i po vzhoriam* (text upravil S. Alymov, hudbu upravil A. Aleksandrov), prvá z nich ako zá-

¹ Aj V. E. Gusev vo svojej porovnávacej štúdií o slovanských partizánskych piesňach konštatuje, že umelá pieseň s prvkami ľudovej tvorby bola v tomto období neraz spôsobilejšia na folklorizáciu než pieseň folklorného typu s novým aktuálnym

textom. GUSEV, V. E.: Partizanskaja narodnaja poezija u Slavian v gody vtoroj mirovoj vojny. In: Istorija, folklor, iskusstvo slavianskych narodov, Moskva 1963, s. 307.

stupca lyrického ľúbostného typu, kým druhá je reprezentantom hrdinskej bojovej pochodovej piesne. Obe dosiahli neobyčajné rozšírenie, boli rozličným spôsobom prísvojené, prepracované a boli zároveň impulzom k vzniku nových textových redakcií. Na tomto mieste sa mienime zaoberať niektorými peripetiami osudu piesne *Po dolinam i po vzgoriam*, ktorá sa stala vedúcou piesňou Slovenského národného povstania, jeho hymnou i symbolom. Je najznámejšou partizánskou piesňou na celom Slovensku a zároveň piesňou s najväčším počtom zaznamenaných variantov.

Pieseň *Po dolinam i po vzgoriam* patrí

k populárnym piesňam sovietskej občianskej vojny a zložil ju neznámy sibírsky poeta, ktorý zahynul v občianskej vojne. Neskoršie text piesne upravil básnik S. Alymov a hudobnej úpravy sa ujal A. V. Aleksandrov, vychádzajúce zo zápisu piesne Aturovom.² V tejto redakcii sa pieseň stala známou. Počas Veľkej vlasteneckej vojny bola v Sovietskom zväze rozšírená ako bojová pochodová pieseň partizánov. Nespievala sa však iba vo verzii fixovanej spomínanou úpravou, ale vznikol na jej osnove celý rad nových partizánskych piesní. V literatúre najviac spomínané znenie Alymova a Aturova-Aleksandrova je nasledovné:

1.

1. По долинам и по взгорьям
шла дивизия вперёд
чтобы с боем взять Приморье,
Белой армии оплот.

2. Наливались знамена
кумачем последних ран,
шли лихие эскадроны
приамурских партизан.

3. Этих дней не смолкнет слава,
не померкнет никогда,

партизанские отряды
занимали города.

4. И останутся как сказка,
как манящие огни,
штурмовые ночи Спасска,
волочаевские дни.

5. Разгромили атаманов,
разогнали воевод
и на Тихом океане
свой закончили поход.³

Hrdinská epejeja piesne je zameraná na boje partizánov od Amuru s bielogvardejcami o Primorie, východnú časť Sovietskeho zväzu, kde sa rieka Amur vlieva do Tichého oceánu. Vlastenecké nadšenie a strhujúci pátos tejto piesne spôsobili, že sa špecifické vnímalo ako typické a pieseň nachádzala všeobecný ohlas. Nemaľý podiel na tom má aj jej melódia, v ktorej popri majstrovskom zvládnutí mikroformy piesne cítiť jej ľudové prvky. Melódia graduje od pokojného začiatku s charakterom dumky k rozospievanej a vyklenutej druhej časti, ktorej výraz je zosilnený terciovým vedením hlasov. Je pritom jednoduchá, ľahko zapamätateľná a dvojhlas druhej časti neprekračuje rámec ľudového úzu, tzv. tercovania. Všetky naznačené vlastnosti textu aj melódie viedli k jej veľkej obľube a masovému rozšíreniu.

Osudy tejto piesne na Slovensku boli zvlášť zaujímavé. Už roku 1931, keď bola slovenská delegácia Medzinárodnej rudej pomoci (Meždunarodnaja organizacija pomošči revolucii) v Sovietskom zväze, počuli jej členovia spievať pieseň *Po dolinam i po vzgoriam* pochodujúcu Červenú armádu v Moskve a pieseň ich natoľko zaujala, že sa ju naučili.⁴ V roku 1933 alebo 1934 vznikla na jej základe medzi bratislavskými komunistami kolektívnou improvizáciou parafráza, ktorú spievali na schôdzach.

2.

*Poza hory, poza doly
tiahli vojská červené
a naproti biele gardy
niesli zbrane vražedné.*

² KRUPIANSKAJA, V. Ju. – MINC, S. I.: Materialy po istorii pesni Velikoj Otečestvennoj vojny. Moskva 1953; komentár k Partizánskej piesni na s. 168; ALEKSANDROV, A. V.: Pesni bojevyje. Moskva 1944.

³ Pesni strany sovetov. Zostavil Boris TURGANOV v redakcii I. Utkina. Druhé prep. a dopl.

*Tiahli boje, zneli piesne
za slobodu, do boja,
bratislavskí komunisti
nikoho sa neboja.*

*Rozohнали agrárnikov,
rozprášili ľudákov
a na brehu tom dunajskom
zapreli zrak do mrakov.*

Pri sledovaní ďalších osudov tejto piesne na Slovensku nám bohužiaľ zväčša chýbajú mená autorov nových redakcií textu k tej istej melódii. Tu už šlo totiž o tvorbu uverejňovanú v rokoch druhej svetovej vojny v ilegálnej tlači, kde sa alebo uvádzali pseudonymy, alebo sa mená neuvádzali vôbec.

Už v počiatkových štádiách partizánskeho hnutia na Slovensku si jeho organizátori boli vedomí agitačnej sily poézie a piesní, preto im v ilegálnych časopisoch venovali patričnú pozornosť. R. 1942 bol uverejnený v májovom čísle Hlasu ľudu, roč. 3, ako pochod jánošíkovských družín, pod akým názvom sa začali organizovať prvé partizánske skupiny, nasledujúci text:

3.

*1. Hor sa, junač, v hory, lesy,
hor sa, junač, spod Tatier,
ukážme svoj hnev fašizmu,
čeliadke tej prekliatej.*

*2. Hor sa, junač, v hory, lesy,
za slobodu do boja,
jánošíkovské družiny
čoskoro už uderia.*

vyd. Moskva 1937, s. 38. Tiež ALEKSANDROV, A. V.: Pesni bojevyje. Moskva 1944; Očerki sovet-skogo muzykaľnogo tvorčestva. Tom I. Moskva 1947.

⁴ Podľa informácií dr. Jána Poničana (básnickým menom Ján Rob), ktorému aj pri jeho neskoršom preklade tejto piesne slúžila za podklad verzia uložená v pamäti.

3. *Chlapci smeli, partizáni
k boju sú vždy hotoví,
pomôžu nám zahnať vraha,
zvrhnúť ľudu okovy.*

4. *Preto každý plece k plecu
prilož ruku k boju sám,
v jánošíkovských družinách
buď slovenský partizán.*

Melódia sa pri tejto piesni neuvádza, to bolo napokon v okolnostiach ilegálnej tlače technicky zložité a na druhej strane málo by bolo takých, ktorí by ju vedeli dešifrovať, jej zápis by teda aj tak ťažko splnil svoj cieľ. Zo štruktúry textu, ako aj z jeho neskoršieho ústneho rozšírenia v spojení s melódiou piesne *Po dolinam i po vzgoriam* však jasne vyplýva, čím sa inšpirovala. Treba povedať, že pri sledovaní ústneho rozšírenia publikovaných textov sme zistili, že táto verzia sa na Slovensku spievala najmenej. Možno to bolo preto, že ešte nevyzrel čas, aby sa partizánske hnutie masovejšie rozšírilo, preto aj uverejnená pieseň sa hlásila akosi predčasne. Druhá textová verzia tejto piesne vyšla taktiež v Hlase ľudu, orgáne ilegálnej Komunistickej strany Slovenska, 1. novembra 1943 aj v nedatovanom cyklostylovanom „časopise slovenskej komunistickej strany“ Slovenský partizán. Táto bola v ústnom podaní už rozšírenejšia. Jej publikovaná verzia je nasledovná:

4.

1. *Skalnou stepou divočinou
uháňa vpred ako laň
s puškou v ruke, s ohňom v srdci
rozsieva smrť partizán.*

2. *Fašistické hordy sa vrhajú,
pred nimi sa každý chráň,
do hôr v boj sa, proletári,
staň sa každý partizán.*

3. *Jak bratia naši na Balkáne,
v Ukrajine rudá zbraň,
tak od Tatier až k Dunaju
bojuje už partizán.*

4. *Vy Slováci, Slovania od rodu,
nedajme sa Nemcom biť,
Jánošík nás do hôr volá,
idúc Nemcov zahubiť.*

5. *Nebude nad nami vládnuť
v budúcnosti žiaden pán,
slobodu vo všetkých zemiach
vybojuje partizán.*

Toto znenie je v ústnom podaní známe najčastejšie v redukovanom rozsahu v počte 2–4 strof, ktorých poradie sa taktiež rozlične obmieňa. Ďalšími zásahmi sú vnútorné zmeny v slovoslede, tvare slov a iné. Najpopulárnejšou sa stala verzia, ktorej text bol uverejnený v Pravde, ústrednom orgáne ilegálnej KSS z 10. septembra 1944 s nadpisom *Partizánska pieseň*, ako aj s ďalším údajom: „Spieva sa na nápev ruskej partizánskej piesne *Po dolinam i po vzgoriam*“. Tak isto vyšla ešte v priebehu roku 1944 v letákových novinách *Útok*, roč. 1, č. 8, z 9. septembra (tu je poznámka „Spieva sa na nápev sovietskej partizánskej hymny“), aj v cyklostylovaných novinách I. brigády M. R. Štefánika v *Kuneráde Partizán*, roč. 1944, č. 1, s. 2: 5.

1. *Na úbočiach i po horách
všade vidíš belieť stan
a pred každým s puškou v ruke
hrdo stojí partizán.*

2. *Slovák, Čech, Rus, Srb i Francúz
boj ich zvolal zo všetkých strán
v bratské šíky za slobodu
s hrdým menom: partizán.*

3. *Neprerečie darmo slova
v revolúciu partizán,
proti nacistickým vrahom
jasnou rečou je len zbraň.*
4. *Vyšiel už z hôr, pádi do miest
zbaviť náš ľud od okov rán
až za hranice Slovenska
ženie Nemcov partizán.*
5. *Zrak sa blyskne, päst sa zvieria
pod ňou zaskučí SS-man
v jeho vlastnom krígs-brlohu
znivočí ho partizán.*

To isté znenie je na cyklostylovanom letáku uloženom v archíve Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici, taktiež v cyklostylovaných Zvestiach tisovskej posádky, Tisovec, 23. september 1944, č. 21, opravuje iba výraz „pádi“ v 4. strofe na „mieri“ a väzbu „od okov rán“ slovami „pút a rán“, čím vylepšuje aj rytmický spád tejto strofy a 5. strofu nahrádza touto:

5. *Všetku silu, šťastie, život
revolúcia dá nám,
pracujúcim všetkých krajín
príkladom je partizán.*

Posledná verzia piesne bola teda uverejnená v priebehu roka 1944 celkove päťkrát. Možno aj tento fakt, hlavne však masový charakter partizánskej vojny na Slovensku po potlačení Slovenského národného povstania vytvorili podmienky, v ktorých sa toto znenie mimoriadne rozšírilo. V neposlednom rade tu mal úlohu závažný fakt, že celkový ráz tejto verzie je bližší ľudovému spôsobu myslenia, s jednoduchšou dikciou, aj keď s pokrývkávajúcim rytmom. Ani v jednom prípade však nebola uverejnená melódia tejto piesne, teda aj keď bol publikovaný text pomôckou pri jej rozši-

rovaní, nebol jediným faktorom, lebo pieseň sa šírila od úst k ústam vo svojej spievanej podobe. V tomto procese sa prirodzene rozmanito adaptoval aj jej text, preto takmer každý zo zachytených variantov má svojské črty.

Rovnako rýchlo, hneď so začiatkom partizánskeho hnutia, rozšírila sa pieseň *Po dolinam i po vzgoriam* aj v Juhoslávii. Pravdaže tiež v domácej redakcii. V zbierke ľudových piesní z oblastí Crna Trava a Leskovac s tematikou oslobodeneckej vojny zapísaná je pieseň *Partizan sam, tim se dičim* (Som partizán, to je moja pýcha) s komentárom: „Táto pieseň sa spievala na Kukavici ešte v lete r. 1941. Podľa tvrdenia niekoľkých z prvých účastníkov odboja, toto je najstaršia partizánska pieseň.“⁵ Tu je jej text:

6. *Partizan sam, tim se dičim,
to ne može biti svak,
umrijeti za slobodu,
može samo div junak.*

*Puška mi je drugarica,
mitraljez mi mio brat,
svake noći bdim na straži,
dok tiranu slomim vrat.*

*Narodu sam zavet dao,
ja narodni partizan,
da ću čuvat steg slobode,
boriti se noć i dan.*

*Crne horde nas ne plaše,
krv herojska u nam vri,
mi ne damo zemlje naše,
da je gaze jašisti.*

*Poći ćemo na granice,
da vodimo krvav boj,
zgazićemo izdajice,
oslobodit narod svoj.*

Ďalší veľmi cenný údaj je pri piesni *Po puteljku i po kršu*.⁶ Píše sa tu, že je to jedna z prvých partizánskych piesní, ktoré a spievali v Prvom fruškogorskom oddieli. Bola vytlačená v prvom čísle prvého partizánskeho časopisu *Fruškogorski partizan* o dňa 8. 9. 1941. Aj v Juhoslávii sa tvoria prvých partizánskych piesní, majúci programový charakter, inšpirovala sovietskou piesňou.

7.
PESEMA FRUŠKOGORSKOG ODREDA

*Po puteljku i po kršu,
o šumarku zelenom
napred stupa hrabra četa
partizanskim korakom.*

*Partizani u boj zovu
ve seljake, radnike.
Već se dižu sela sremska,
a slobodu ona mru...*

*Smrt fašizmu krvavome,
mrt celatu ustaškome,
Veka živi narod Srema,
i svom kraju slobodnom.*

Uľahčovanie šírenia partizánskych piesní vydávaním rozličných spevníkov, najprv len textových, neskôršie aj hudobných je typické pre partizánske hnutie v Slovinsku, ktoré sa začalo už v apríli 1941. Aj pieseň *Naglo puške smo zgrabili* vyšla v takýchto spevníkoch viackrát pod rôznymi názvami (*Partizanska*, *Pesem partizanskih strelcev* ap.). Ako prvý sa tu spieval preklad sovietskej piesne pridŕžajúci sa originálu *Po*

dolinah in po gorah... Na tento text zložil skladateľ Viktor Mihelčič tiež novú melódiu, ktorá sa pravdepodobne tak ako aj prvá textová verzia veľmi nerozšírila, pretože partizán známy doteraz iba pod pseudonymom Črt zložil na pôvodnú melódiu ďalší text, ktorý sa naopak ujal, rozšíril a spieval ešte dlhý čas po oslobodení.⁷

8.
PESEM PARTIZANSKIH STRELCEV

1. *Naglo puške smo zgrabili
in v gozdove z doma šli,
ko sovražnik naš je hotel,
da bi sužnji bili mi.*
2. *Partizanski prvi strelci
narodni upor budé,
vračamo tako fašistom
za storjeno nam gorje.*
3. *Žrtev mi se ne bojimo,
ko nenadno udarjamo,
saj prežeti smo z zavestjo,
da svobodo ustvarjamo.*
4. *Zdaj bodočnost si gradimo
istih misli, trdnih rok,
vsa slovenska domovina
družji v zadnji se naskok.*
5. *Kmalu več ne bo fašistov,
no pravičen svet bo vstal,
nad slovensko domovino
svobode prapor bo vihral.*

Žiaľ, iba pri málo príkladoch disponujeme údajmi o čase ich vzniku, prípadne roz-

⁵ NEDELJKOVIĆ, D. — DIMITRIJEVIĆ, S.: *Crnotravske i leškovačke narodne pesme oslobođilačkog rata*. Beograd 1967, s. 96.

⁶ VUKOSAVLJEV, S.: *Današnja srpska revolucionarna pesma u Vojvodini*. Zbornik radova SAN (Beograd), 68, 1960, s. 530—531).

⁷ HROVATIN, R.: *Slovenska partizanska pesma v znanosti*. Zbornik radova SAN (Beograd), 68, 1960, s. 429—430. R. Hrovatin tu cituje pieseň zo zbierky *Partizanska pesem*. Uredil dr. Radoslav Hrovatin. Ljubljana 1953, s. 31.

šírenia. Piesňové zbierky v najväčšom počte vznikajúce až po oslobodení poskytujú málo údajov o biológii piesní. Úsilím zberateľov bolo zachytiť čo možno najširší repertoár a zabezpečiť tak, aby sa piesne nezabudli, aby zostali uchované ako špeciálny národný dokument obdobia, v ktorom sa pokrokové vrstvy obyvateľstva zjednotili za jeden cieľ. Viaceré zbierky majú populárny a nie vedecký charakter. Zo začiatku vzniká tiež pomerne málo odborných štúdií o partizánskych piesňach. Prvé väčšie a dôkladne fundované práce vznikajú vlastne až v šesťdesiatych rokoch. Teda ani od vedy nepôsobil dostatočne popud zamerať sa pri zapisovaní piesní na viaceré okolnosti ich vzniku, či ďalšieho života. V niektorých prípadoch to nebolo možné zistiť preto, že zodpovední informátori nezostali nažive. Neostáva nám teda iné, ako vychádzať z takých dokumentov, aké stoja k dispozícii, a otázky sledovať občas pomocou porovnaní a hypotéz.

Neobyčajne bohatý je cyklus bulharských piesní zložených na melódiu piesne *Po dolinam i po vzgoriam*. Na ich súvislosť so sovietskou piesňou sa v komentároch upozorňuje, pri prevažnej väčšine z nich však nie je uvedený bližšie čas vzniku. N. Kaufman však vo svojej zbierke piesní bulharského robotníckeho hnutia⁸ v úvode ku komentárom oddielu partizánskych piesní píše, že sa spievali už od r. 1941. Pri piesni *Čuj ni, rodna majko*, ktorú zaradil do oddielu bulharských revolučných pochodov a piesní (1923—1944), je uvedené, že vznikla v koncentračnom tábore v roku 1943. Elena Stoin, ktorá vo svojej zbierke partizánskych piesní⁹ uvádza dve verzie na melódiu piesne *Po dolinam i po vzgoriam*, a to *Po dolini i ratlini* a

Kalifer kadeto brodi, píše v komentári k prvej piesni, že sa spieva na melódiu nami sledovanej sovietskej piesne, v komentári k druhej piesni však uvádza, že text je zložený na melódiu *Po dolini i ratlini*. Z toho vyplýva, že prvá pieseň bola dostatočne známa, keď sa možno na ňu odvolávať ako na vzor. Z bulharskej tvorby uvádzame dve verzie, ktoré majú všeobecný programový charakter. Je to pieseň *Po dolini i ratlini* (Stoin, s. 85) a *Po gori i po balkani* (Kaufman, s. 303). Obe slúžili ako hymny partizánskych oddielov.

9.

МАРШ НА СРЕДНОГОРСКИТЕ ПАРТИЗАНИ

*По долини и рѣтлини,
По средногорски върхове.
Бродим млади партизани,
Все народни синове.*

*И в борбата със фашизма
Тука ний ще се калим,
Ще нараснем, ще закрепнем,
Ще се сплотим кат един.*

*На германските фашисти
Нищичко не ще дадем,
А пък техните лакеи
Със куршум ще наградим.*

*Със крилете на орлите
Ний летиме сред нощта-
Нападаме и рушиме
И се губим без следа...*

*Опора сме на народа,
Наш поддържник ни е той,
Че се борим за свобода-
Да запазим труда свой.*

⁸ KAUFMAN, N.: *Pesni na balgarskoto robotničesko dvizhenie 1891—1944*. Sofia 1959.

⁹ STOIN, E.: *Narodni partizanski pesni 1923—1944*. Sofia 1955.

*А над нашите полета
Ново слънце ще изгрей,
В тракторните колелета
Колектива ще запей!*

10.

МАРШ НА ОТРЕД «ЧАВДАР»

*По гори и по балкани
вред до родната страна
ний, народни партизани,
пак развяхме знамена.*

*Вей се ти, велико знаме
на отечествений фронт,
да се хвърлим в боя с пламък
за земя и за народ!*

*Стига немско робство мрачно,
стига глад да ни гнети,
бий германските палачи,
бий предателите ти!*

*Буйно сърце нек изстине
в тож велик, свештен двубой.
Който днес със чест загине,
жив в сърцата ште е той.*

*Свободата днес е близка,
вдигај се на бой, страна,
смърт на черния фашизъм,
на народа — свобода!*

Medzi poľskými verziami na melódiu piesne *Po dolinam i po vzhoriam* vyniká text zložený krakovským literátom E. Dziezicom, ktorý sa zúčastnil na organizovaní partizánskych oddielov. Nevieme bližšie, kedy text zložil, v roku 1943 však zomrel postrieľaný hitlerovcami, čo nám určuje čas,

¹⁰ Bibliografické údaje k tejto piesni pozri v zbierke ŚWIRKO, St.: Z pieśnią i karabinem. Pieśni partyzanckie i okupacyjne z lat 1939—1945. Warszawa 1971, s. 319—320.

¹¹ Serce narodu. Antologia polskiej poezji re-

pred ktorým to muselo byť. Bola to populárna pieseň Ludovej gardy. O jej veľkej rozšírenosti svedčí jej publikovanie v 12 zbierkach, ako aj rad rukopisov s jej textom, uložených v archíve Ústavu histórie KS Poľska.¹⁰ V jednotlivých verziách šírených ústne sa nachádzajú odchýlky od pôvodného textu. Uverejňujeme autorský text.¹¹

11.

PIEŚŃ PARTYZANTÓW

*Już nie czekać dłużej w chatach
i niewoli znosić los.*

*Pięści ścisnąć, serca zbratać
ciosem odbić wroga cios.*

*Szumią lasy, szumią gaje,
huczy nasz bojowy śpiew —
idą polscy partyzanci,
niosą w sercach ludu gniew.*

*Domem naszym kraj szeroki,
matką karabinów stal,
dołącz, bracie, swoje kroki,
w pierś faszystów celnie pal.*

Szumią lasy . . .

*Niech odważnie z każdej chaty
wasze pieśni buntem brzmią,
niech przelamią więzień kraty,
gdzie bojownik spływa krewią.*

Szumią lasy . . .

*W miastach, wsiach już salwy grają,
w bój idziemy, w bój nam czas,
partyzanci w szereg stają —
Wolna Armia wolnych mas.*

Szumią lasy . . .

wolucyjnej 1879—1951. Spracował Marian Bieliński, Warszawa 1952, s. 174—175. Tiež: O Polskę ludową. Zbiór wierszy i pieśni z lat 1941—1951. Warszawa 1952, s. 26.

Pomerne veľkej populárnosti sa tešila aj verzia *Gdy cię z Gwardii ktoś zapyta*,¹² viackrát publikovaná a fixovaná aj v rukopisných archívnych záznamoch. Jej prvý zápis pochádza z r. 1944, posledný z r. 1968. Jej prvé tri strofy sa svojou koncepciou zaraďujú medzi ostatné doteraz spomínané slovanské verzie, v dvoch posledných sa však ozýva nový tón. Položiť život za otčinu je síce hrdinstvo, ale znamená to aj nájsť svojmu telu hrob na mieste, ktoré ostane neznáme aj vlastnej matke. Útechou je však predstava, že na jar príde mladé dievča zasadiť kvet na mohylu brata partizána, ktorý bojoval za lepší svet.

12.

1. *Gdy cię z Gwardii ktoś zapyta,
Kim ty byleś, kimżeś jest?
Czyś Akowiec, czyś Bechowiec?
Byleś Szwabów gromił fest!*

2. *Grom Hitlera, morduj szpiclów!
Przyjaciól Hitlera grom!
Aż wypędzim z Polski hyclów,
Zwycięscy powrócim w dom.*

3. *Polskę Ludową zbudujemy,
W niej szczęśliwie będziemy żyć,
Panów z majątków wyrzucimy,
Darmozjadom palniem w łub.*

4. *A gdy czasem kula świśnie
I na ziemię padnie trup,
Nawet matka się nie dowie,
Gdzie jej syna w lesie grób.*

5. *Lube dziewczę przyjdzie wiosną
Na mogilę sadzić kwiat,
Bo tu leży brat partyzant,
Co walczył o lepszy świat.*

¹² Z pieśnią i karabinem, s. 305–306; Wiersze i pieśni, s. 29; LAU, J.: Nike, s. 199; okrem toho rukopisné zápisy v archívoch.

¹³ Na početné domáce varianty tejto piesne, ale

Ani v rodnej krajine nami sledovanej piesne nezabránilo fixovanie a veľká popularita jednej verzie tvorbe ďalších. Vznikajú mnohopočetné varianty v ruskom, bieloruskom i ukrajinskom jazyku.¹³ Stále novým spôsobom sa spracúva tá istá téma, povstanie celej krajiny do spravodlivého boja proti fašizmu, proti okupantom a hrdinská účasť partizánov v tomto boji. Prvá z nami uvedených piesní vznikla r. 1942 medzi partizánmi blízko Kličeva v Bobrujskej oblasti, kde dosiahla široký ohlas a spievala sa aj po vojne. Dokladom toho je aj posledná strofa, ktorá naznačuje, že v piesni ospievané skutočnosti sú už len reminiscenciou. Túto strofu doplnili miestni obyvatelia r. 1945–1946. Štvrtá, šiesta a ôsma strofa pripomína Alymovovu verziu. Druhý príklad, skladba partizánskeho básnika Kopytkova, bol rozšírený vo všetkých partizánskych brigádach Bieloruskej SSR. V trochu odlišnom variante žila táto pieseň aj medzi brianskými partizánmi.¹⁴

13.

*Налетела с громом туча,
Разразилась гроза.
Мировым огнем пожара
Вся охвачена земля.*

*Поднялся народ на битву,
На священную войну
За великую Отчизну,
Встал за Родину свою.*

*Закипела гневом злобой
Белорусская земля,
Поднялась могучим шквалом
Партизанская война.*

aj jej medzinárodné verzie poukázal už GUSEV, V. Je.: c. p., s. 320–321.

¹⁴ KRUPIANSKAJA – MINC, c. d., s. 167–168 a 171–172. Tam aj komentár.

Этих лет не смолкнет слава,
Не померкнет никогда, —
Партизаны Белоруси
Занимали города.

И железные дороги,
И шоссе и шляхи
Оседлали партизаны
Ни проехать, ни пройти.

Перебили полицеев,
Разгромили гарнизон.
И вернули строй советский
Партизанским стал район.

На просторах Белоруси
Нет такого уголка,
Где бы гитлеровским слугам
Не давали б по рукам.

Уничтожим оккупантов,
Перебьем фашистский сброд
И за Берлином далеким
Мы закончим свой поход.

Левой-правой, левой-правой,
Через поле и леса!
Иль погибнем мы со славой,
Иль покажем чудеса.

Но сейчас все партизаны
За ударный труд взялись,
Только часто вспоминают,
Как за Родину дрались.

14.

ПЕСНЯ БЕЛОРУССКИХ ПАРТИЗАН

За страну родную нашу,
Власть рабочих и крестьян
Бьются грозные отряды
Белорусских партизан.

Им войны не страшно бремя,
Бьется сердце об одном,

Их бодрит в лихое время
Мысль о Сталине родном.

Ночью темной и в бураны
За республику труда
Удалые партизаны
Сокрущают поезда.

Местью дышат их засады
И по дням и по ночам,
И несут свинцовым градом
Смерть фашистским палачам.

Нет нигде врагам пощады
И не будет никогда.
Партизанские отряды
Занимают города.

Эй, товарищ, выше знамя, —
Наши силы велики,
Приближаются с боями
Красной Армии полки.

И настанет светлый праздник,
Снова скажет вождь родной:
«Слава храбрым и бесстрашным,
Слава Родине большой!»

Vybrané príklady piesní, ktoré sme tu uviedli, nespája iba spoločná melódia, spája ich oveľa viac, spoločná idea spravodlivého boja za záchranu vlasti. Motív ohrozenej otčiny a partizánov pripravených brániť ju celou silou, stretávame v každej piesni. Rozmanitý je iba spôsob, akým sa táto myšlienka podáva. V niektorých je to prosté oznámenie: „За страну родную нашу, власть рабочих и крестьян бьются грозные отряды белорусских партизан“ (príkl. 14). „Dnes červení partizani vođat slaven karvav boj, braňat rodnite balkani ot fašistkija jarem“ (Kaufman, s. 302); „No za Rodinu Sovetov my opiat gotovy v boj“ (Krupjanskaja — Minc, s. 170). „W mias-tach, wsiach juź salwy graja, w bój idziemy,

v bój nam ezas, partyzanci w szereg staja — Wolna Armia wolnych mas“ (príkl. 11); v iných podfarbené spravodlivým rozhorčením: „Zakipela gnevom zloboj Beloruskaja zemlja, podňalas mogučim škvalom partizanskaja vojna“ (príkl. 13). V iných je tá istá myšlienka podčiarknutá pátosom: „Bujno sarce nek izstine v toz velik, svešten dvuboj“ (príkl. 10), „Sas krilete na orlite nij letime sred nošta — napadame i rušime i se gubim bez sleda“ . . . (príkl. 9), alebo presvedčením o účinnosti tohto boja: „Partizanski prvi strelí narodni upor bude, vračamo tako fašistom za storjeno nam gorje“ (príkl. 8); v ďalších sa dáva prednosť výzve v boj: „Partizani u boj zovu sve seljake, radnike“ (príkl. 7); „Hor sa, junač, v hory, lesy, za slobodu do boja, jánošíkovské družiny čoskoro už uderia.“

Postavy partizánov v týchto piesňach sú ozdobené vlastnosťami, aké nemá každý človek. Predovšetkým je to hrdosť na svoju zvláštnu hrdinskú úlohu a z toho vyplývajúce sebavedomie: „Partizan sam, tim se dičim, to nemože biti svak, umrijeti za slobodu može samo div junak“ (príkl. 6); „Opora sme na naroda“ (príkl. 9); „Etich let ne smolknet slava, ne pomerknet nikogda — partizany Belorusi zanimali goroda“ (príkl. 13); „Na úbočiach i po horách, všade vidíš belief stan a pred každým s puškou v ruke hrdo stojí partizán“ (príkl. 5). „Vodićemo borbu svetu, dok fašizmu dodje kraj, kazaćemo celom svetu, što je mladi naraštaj“ (Nedeljković — Dimitrijević, s. 97); „Smelo, partizani slavni, v boj neraven da varvim i narodnité dušmani navsegda da zalíčim“ (Kaufman, s. 304).

V bulharských a srbochorvatských piesňach sa partizáni sami nazývajú „narodni“: „Narodu sam zavet dao, ja, narodni

partizan, da ću ćuvat steg slobode, boriti se noć i dan“ (príkl. 6, tiež Nedeljković — Dimitrijević, s. 97); „Po gori i po balkani vred do rodnata strana, nij, narodni partizani, pak razviahme znamenata“ (príkl. 10).

S hrdosťou partizánov súvisí aj ich smelosť a chrabrosť, ktorá sa ďalej druí s odhodlaním bojovať po krajnú hranicu, ba často až s pohrdaním smrťou: „Im vojny ne strašno bremia“ (príkl. 14); „Levoj — pravoj, levoj — pravoj, ćerez pole i lesa! Il pogibnem my so slavoj, il pokažem ćudesata“ (príkl. 13); „Žrtev mi se ne bojimo“ (príkl. 8); „Crne horde nas ne plaše, krv herojska u nam' vri“;¹⁵ „To su deca verna rodu, pa su danas spremni ti, da u borbi za slobodu poumiru s pesmom svi“ (Nedeljković — Dimitrijević, s. 97); „I v borbata sas fašizma tuka nij šte se kalim, šte narasnem, šte zakrepnem, šte se splotim kat edin“ (príkl. 9); „Nij sme smeli partizani, cial narod varvi sled nas i v borbata sas fašizma nij ne znaem što e strach“ (Kaufman, s. 304); „Niech odvažnie z každej chaty wasze piešni buntom brzmiã“ (príkl. 11); „Chlapci smeli, partizani k boju sú vždy hotoví, pomôžu nám zahnať vraha, zvrhnúť ľudu okovy“ (príkl. 3); „Neustúpi nikdy z boja, aj keď ostane len sám, do poslednej kvapky krvi bojuje vždy partizán“ (Hlas národa, r. 2, č. 11, z 9. septembra 1944).

Mimoriadne vlastností partizánov prameňa v základnej osnove piesní, v nevyvratiteľnom presvedčení o konečnom víťazstve nad nepriateľom, ktoré má pôvod v morálnej prevahe nad ním. Vo väčšine piesní sa preto priamo načrtáva jasná budúcnosť, keď bude koniec boja a nastanú radostné dni slobody a mieru: „I nastanet svetlyj prazdnik, snova skažet vožd' rodnoj: Slava chrabrym i besstrašnym, slava Rodine bošoj!“ (príkl. 14); „Polskę Ludową zbudujemy, w niej szczęśliwie będziem żyć, panów z majątków wyrzucimy, darmożjadom pal-

¹⁵ KARAKLAJIĆ, Dj.: Revolucionarna radnička pesma u Srbiji. Zbornik radova SAN (Beograd) 68, 1960, s. 514—515.

niem w lub“ (prikl. 12). „Šte nastane na zemjata novo vreme, nov život, i človekat za človeka brat šte bude, a ne rob!“ (Kaufman, s. 333—334); „Kmalu več ne bo fašistov, no pravičen svet bo vstal, nad slovensko domovino svobode prapor bo vihral“ (prikl. 8); „Nebude nad nami vládnut v budúcnosti žiadon pán, slobodu vo všetkých zemiach vybojuje partizán“ (prikl. 4).

Pravdepodobne s pochodovým charakterom piesne súvisí prevažujúca predstava partizánov tiahnúcich krajom cez rozličné prekážky, často so spevom na perách: „Szumią lasy, szumią gaje, rozbrzmiewa bojowy śpiew, idą polsey partyzanci, niosą w sercach ludu gniew“ (Świrko, Z pieśni . . . , s. 319); „Śli polki stalnoj lavinoj, kak mogučij uragan, po stepiam i po dolinam prorvalis čerez Chingan“ (Krupjanskaja — Mine, s. 205); „Vedra čela, s pesmom vedrom, u poslednji stupam boj . . .“ (Nedeljković — Dimitrijević, s. 96—97); „Skalných stepí a pustatin, tmavých lesov a hôr pán, s puškou v ruce, s ohňom v srdci uháňa vpred partizán“ (Hlas národa, r. 2, č. 11, z 9. 9. 1944). V iných verziách tvorí obraz pochodujučích partizánov vstupný motív, viažúci sa najčastejšie na frekventovanú incipitovú formulu závislú od ruského originálu: „Po puteljku i po kršu, po šumarku zelenom napred stupa hrabra četa partizanskim korakom“ (prikl. 7); „Po šumama i gorama naše Bosne ponosne idu čete partizana, slavu borbe pronose“ (Nedeljković — Dimitrijević, s. 97); „Po dolini i ratlini, po srednogorski varchove, brodim mladi partizani, vse narodni sinove“ (prikl. 9); „Ot balkanskite razdoli kato proletni vodi slizat četnici-sokoli s petolačesti zvezdi“ (Kaufman, s. 302—303). S motívom pochodujučích partizánov spája sa organicky obraz zalesneného kraja, ktorý bol najvlastnejším priestorom partizánskej vojny, ich prírodnou ochranou a príbytkom.

Vo viacerých piesňach sa vyskytuje ob-

raz zástavy, ako symbol víťazstva či slobody: „Šte izgreje svobodata nad širokíte polia, šte se vejat znamenata na narodnata borba“ (Kaufman, s. 302); „Tam, sred gorđite balkani, zname s čuk i sarp se veje. Chej, zdravejte, partizani, vam narodat pesni pej“ (Kaufman, s. 302—303); „Ej, tovarišč, vyše znamia — naši sili veliki, približajutsja s bojami Krasnoj Armiji polki“ (prikl. 14); „Kmalu več ne bo fašistov, no pravičen svet bo vstal, nad slovensko domovino svobode prapor bo vihral“ (prikl. 8); „Zastava se naša vije, kao krv je crvena, pobjedama ovjenčana, ta zastava narodna“ (Nedeljković — Dimitrijević, s. 97); „Červený ich prápor chránil, zmáčaný bol krvou rán, v smelom šiku vlast si bránil bieloruský partizán.“ (Rkp. Prešov, inf. A. Jakubíková.)

Pre ruské varianty je príznačný ešte jeden motív, ktorý je včlenený ako 4. strofa už v pôvodnej verzii piesne *Po dolinam i po vzgoriam*: I ostanutsja kak skazka . . . a vyskytuje sa v rozmanitých transmutáciách i v novších verziách. Je to predstava budúcih čias, keď prejdú vzrušujúce dni bojov, no pieseň nedá národu zabudnúť, čo pre jeho budúcnosť urobili partizáni: „Gody skrojutsja v tumane, budet večno pet narod, kak na Tichom okeane svoj zakončili pohod“ (Krupjanskaja — Mine, s. 205). Budet pesňa žit v narode pro lesuju našu žizň, kak skryvalis my v bolotach, kak s fašistami dralis. (Krupjanskaja—Mine, s. 170.) Pekný dodatok v podobnom duchu ešte k Alymovovej verzii vytvoril mladý poeta V. Ivankov: „S etoj pesnej šli v ataku, s etoj pesnej stroim mir, i vsplyvaet prošlych schvatok pesňa — pesen komandir.“¹⁶

¹⁶ Almanach dla načínajuščich. Rostov na Done 1935, cit. podľa Krupjanskaja — Mine, s. 169.

Aj v bulharskej *Piesni partizánov* zloženej Atanasom Mančevom je podobný záverečný motív: „Vas narodat s viara sledva kam sijajni bregove, vašto ime e legenda po sela i gradove...“

Viaceré z textov vznikali ako piesne konkrétnych oddielov, či brigád, o čom svedčia informácie spevákov, ako aj samy názvy piesní: *Partizanskaja tarasovskaja*, *Pesma fruškogorskog odreda*. V najväčšej miere vyskytujú sa takéto názvy v Bulharsku: *Pesen za otriad „Dobri vojvoda“*, *Marš na otređa „Chadži Dimitar“*, *Marš na srednogorskite partizani*, *Marš na otređ „Čavdar“*. Napriek týmto názvom zužujúcim poslanie piesne má však ich text všeobecné bojovo-programové poslanie, ba iba zriedkavo sa v nich vyskytujú miestne názvy a iné konkrétne reálie. Je tak napr. v ruskej tarasovskej partizánskej piesni (Krupianskaja — Minc, s. 170): „Mimo Guty, mimo Budy po bolotam i lesam šli tarasovcy na Kudin otomstiť fašistskim psam“ a v bulharskej piesni oddielu Dobri vojvoda (E. Stoin, s. 86): „Kalifer kadeto brodi, deto Botev se rodi, dnes se nova pesen peje za otriad »Dobri vojvoda«. Kaliferi i levčani i budni osetenovci, podkrepni s plovdičani — vse narodni sinove“. Napriek tomu zase v piesňach, ktoré nie sú bližšie špecifikované väzbou na určitý oddiel, nachádza sa občas veľa reálií. Pozri napr. prvú strofu príkladu 12; v ruskej piesni *Ej družja, silneje grianem* sú to časti „po stepiam i po dolinam prorvalis čerez Čingán“, „vel nas maršal Vasilevskij, Malinovskij, Mereckov“, „na tverdnych Port-Artura vnov aleet russkij flag“ a iné. V slovenských: „V tichých horách pod Tatrami, v horskom kraji Pohronia“ (Hlas národa, r. 2, č. 9, zo 7. 9. 1944), „Nad Telgártom dym sa valí, v plameni je dedina“ (*Bojom šumeli lesy*, s. 16–17).

Pre slovenské verzie je príznačný internacionalizmus, ktorý je najjednoduchšie,

ale o to pôsobivejšie vyjadrený práve v najfrekvencovanejšom znení s textom *Na úbočiach i po horách*: „Slovák, Čech, Rus, Srb i Francúz, boj ich zvolal zo všetkých strán v bratské šíky za slobodu s hrdým menom: partizán“ (príkl. 5): „Jak bratia naši na Balkáne, v Ukrajine rudá zbraň, tak od Tatier až k Dunaju bojuje už partizán“ (príkl. 4): ba aj v jedinej českej verzii tejto piesne, zaznamenatej na Slovensku a závislej priamo od slovenského textu, je takáto myšlienka: „Všechna síla, štěstí, život revolucí byl mu dán, proletářům všeho světa příkladem je partizán“. Táto skutočnosť iste nie je náhcdná. Aj keď sa na Slovensku začína partizánske hnutie už r. 1942, presvedčivejšiu účinnosť a najmä masovejší charakter nadobúda až v roku 1943–1944. Vtedy sa však už v partizánskych oddieloch na Slovensku schádzajú príslušníci viacerých národov, možno teda i v tomto zmysle hovoriť o internacionálnom charaktere tohto hnutia. Tento internacionalizmus sa chápe na jednej strane užšie, iba v rámci slovanskom („Vy Slováci, Slovania od rodu“ — príkl. 4), na druhej strane širšie, európsky.

Veľmi zaujímavá je otázka, v akom vzťahu sú jednotlivé národné verzie k pôvodnému ruskému textu piesne *Po dolinam i po vzgoriam*, upravenému Alymovom, v ktorej redakcii dosiahol vlastne najväčšie rozšírenie. Motivický rozbor, ktorý sme urobili, viedol okrem iného aj k zodpovedaniu tejto otázky. Ide už iba o jeho doplnenie a zhrnutie. Badať silný vplyv už úvodného motivického záhlavia tejto piesne na jednotlivé národné verzie. Prejavilo sa to vo frekvencii motívu pochoduujúcich, tiahnúcich partizánov, ktorý býva často spojený s úvodnou formulou *Po dolinam i po vzgoriam*, v prípadnej adaptácii. Sám incipit piesne je ukazovateľom i ďalších súvislostí. Okrem citovaných príkladov možno doplniť ešte ďalšie: *Po šumama i gorama naše*

zemlje ponosne (Karaklajić, s. 514); *Po dolinah in po gorah*,¹⁷ *Po gori i po balkani* (príkl. 10); *Po poleta i balkani, po sela i gradove* (Kaufman, s. 304), *Poprzez lasy, góry, pola*,¹⁸ *Dolinami i wzgórzami*,¹⁹ *Na úbočích i po horách* (príkl. 5); *Skalnou stepou, divočinou* (príkl. 4); *Po dolínách i po horiach* (Soňa Burlasová, *Piesne o práci a bojoch*, v publikácii *Zo života a bojov ľudu Uhrovskej doliny*, v tlači); *Hor sa stepi divočinou*.²⁰

V prekladani íncipitu pôvodnej piesne, prípadne celého motivického záhlavia javí sa vplyv pôvodiny najmarkantnejšie, už tým, že začiatok piesne je všeobecne psychologickým pútačom textu.

Aj v ďalších motivických okruhoch sme pozorovali veľa príbuzností, treba však zdôrazniť, že v konkrétnom stvárnení jednotlivých myšlienok je v národných redakciách veľa špecifického, nejde tu v nijakom prípade o kópie, ale o samostatnú tvorbu s veľmi účinným výsledným efektom. Okrem spoločných miest nachádzajú sa v jednotlivých národných verziách samozrejme aj špecifické myšlienky, vychádzajúce z konkrétnej vlastnej situácie v rámci celkového protifašistického hnutia. Za také môžeme považovať napr. zmienený internacionalizmus v slovenských verziách. V ruských verziách je takouto myšlienkou predstava ukončenia boja až za Berlínom, teda uvedomenie si zodpovednosti za celkové skončenie vojny, nie iba oslobodenie vlasti od nepriateľa. Špecifickosť národných verzií je najnápadnejšia prirodzene tam, kde sa nachádzajú reálie späté s menami vodcov alebo miestnymi názvami. Na túto melódiu sa

skladali aj piesne, ktoré nie sú v pravom slova zmysle partizánskymi. Je to prípad bulharskej piesne *Čuj ni, rodna majko bedna, spri salžite si po nas, bij minutata posledna u na taz fašistka vlast*, ktorá vznikla v koncentračnom tábore, čo sa prejavilo aj v jej motivike, napriek tomu sú aj tu časti pripomínajúce partizánske piesne (napr. *Iz gori, balkani brodim*).

Celkove možno otázku príbuznosti textu piesne *Po dolinam i po vzgoriam* s piesňami, ktorých vznik priamo podnietila, uzavrieť asi tak, že ide o národné verzie tejto piesne, nie o jej varianty. Motivicky príbuzné časti sa striedajú s originálnymi, osobitými pasážami. Čo sa týka melódie, je situácia odlišná, tu ide o nepatrné variovanie pôvodnej melódie, ktorá tvorí pevné puto národných verzí s predlohou. O tom však o niečo ďalej.

Aj keď sú jednotlivé národné verzie rozoberaného typu piesne samostatnými skladbami a netvorí varianty vzhľadom na ruskú predlohu, nevylučuje to tvorbu variantov v rámci národnej tvorby. Je fakt, že príklady uverejnené v zbierkach nedávajú dostatočnú možnosť sledovať túto otázku dôkladnejšie, pretože je známe, že do zbierok sa vyberajú na publikovanie príklady, ktoré prinášajú niečo nové, iba ojedinele sa tam dostanú aj ich varianty. Preto naše pozorovania v tomto ohľade považujeme za okrajové a uvádzame ich len preto, aby sme ukázali, že práve túto otázku považujeme za veľmi závažnú. Iste k nej v budúcnosti neostanú nevšímaví pracovníci, ktorí budú mať prístup k väčšiemu množstvu, hlavne archívneho materiálu. Z juhoslovanského publikovaného

¹⁷ Partizanska pesem. Uredil Dr. R. Hrovatin. Ljubljana 1953, s. 31.

¹⁸ Pieśni oddziałów partyzanckich Zamojszczyzny. Wydawca Podwiński, b. m. 1944, s. 12.

¹⁹ Spiewnik Zastępowego. Zebrał i opracował

E. Dziebowski i J. Dargiel. Warszawa 1958, s. 266–267.

²⁰ ŠVEHLÁK, S.: Príspevok k štúdiu partizánskych piesní na Slovensku. Slov. Národop., 12, 1964, s. 436.

materiálu vyplýva, že sa tu nachádzajú určité „putovné strofy“, ktoré sa v odlišnej kombinácii vyskytujú vo viacerých textoch. Týka sa to napr. dvoch posledných strof verzie *Partizan sam, tim se dičim* (príkl. 6), pričom strofa „Crne horde nas neplaše“ nevykazuje v novej súvislosti nijakú zmenu, posledná strofa naopak variuje nasledovne:

*Poči ćemo na granice,
da vodimo krvav boj,
zgazićemo izdajice,
oslobodit narod svoj.*

*Zgazit' ćemo izdajice
i prihvatit' ljuti boj,
špasiť kuće, oranice,
oslobodit' narod svoj.*

Strofa *Po šumama i gorama naše zemlje ponosne idu čete partizana slavu borbe pronose* (Karaklajić, s. 514—515) stáva sa záhlavím aj ďalšej piesne, ktorá si ju privojuje iba výmenou slova „zemlje“ za „Bosne“ (Nedeljković — Dimitrijević, s. 97). Okrem takýchto variácií naznačujú editori aj kontamináciu dvoch kompletných piesňových celkov (Nedeljković — Dimitrijević, s. 97). Ide tu teda o variovanie typické pre ľudovú tvorbu aj iných žánrov, ktoré svedčí o tom, že tradovanie partižánskych piesní podliehalo širšie platnému a zaužívanému folklórnemu úzu.

Vzhľadom na juhoslovanskú tvorbu je zaujímavé, že bulharské texty so záhlavím závislým od ruského textu majú zakaždým odlišné rozvinutie tohto motívu.

*По долини и рѣтлини,
по средногородски върхове,
бродим млади партизани,
все народни синове.*

(Príkl. 9.)

*По гори и по балкани
вред до родната страна
ний, народни партизани,
нак развиахме знамена.*

(Príkl. 10.)

*По полета и балкани,
по села и градове,
партизанските отряди
са настъпили отвед.*

(Kaufman, s. 304.)

V ruských textoch zaujme na viacerých miestach našu pozornosť vplyv Alymovovej verzie, najmä strof „Etich dnej ne smolknet slava...“ a „Razgromili atamanov...“ (pozri príkl. 1), z nej najmä časť „i na Tichom okeane svoj zakončili pochod“ pozoruhodná v adaptácii „i za Berlinom dalekim my zakončim svoj pochod“. Ide hlavne o kombináciu polovičiek z uvedených strof s inými veršami. To je pravdaže iba nápadný znak pre letného pozorovateľa, akým sa cítíme byť v tejto čiastkovej otázke.

Problém variácií by umožnil sledovať bližšie iba archívny materiál. Ten však máme k dispozícii len zo Slovenska. Všimneme si teda bližšie slovenský materiál, ktorý sa nám núka sledovať už aj preto, že nastoľuje zároveň otázku vzťahu umelej a ľudskej tvorby.

Prvé slovenské povstalecké texty na melódiu *Po dolinam i po vzgoriam*, ktoré sme uviedli ako príklady č. 3, 4, a 5 boli publikované v ilegálnej tlači a ich celkový štýl najmä príkladu 3 a 4, svedčí o umelom pôvode. Tieto texty, s ktorými nebola nikde uverejnená melódia, sa však šírili ústne a zásadne s pôvodnou melódiou predlohy.

²⁴ Na množstvo variantov tejto piesne upozornil už S. Svehlák, c. p., s. 433—438. Sledoval však iba publikované texty.

Napriek umelému pôvodu žili teda folklórnym spôsobom. To malo samozrejme vplyv na ich ďalší výzor. Množstvo variantov svedčí o veľkom rozšírení tejto piesne, ako aj o jej rozmanitom prisvojovaní a adaptovaní.²¹ Zachytené varianty ukazujú najmä nasledujúce fakty. Mení sa výzor niektorých strof vzhľadom na pôvodný text. Niekde ide o drobnú výmenu slov, o použitie jednoduchšieho alebo výstižnejšieho výrazu (napr. namiesto „na úbočiach i po horách“ je „Po dolinách i po horiach“, namiesto „Fašistické hordy sa vrhajú“ je „sa schádzajú“ (Kšinná; pozri S. BURLASOVÁ, *Piesne o práci a bojoch*, rkp.). Inde ide o výmenu slov meniacu zmysel vety (napr. „Nebude nad nami vládnuť v budúcnosti žiaden pán“ sa mení na: „Nebude viac nad nami vládnuť v Ukrajine žiaden pán“ — komentár: „v Ukrajine, lebo sme boli takí priatelia“ — Fačkov). Viackrát sme pozorovali v rámci jednej strofy miešanie veršov z pôvodných dvoch strof (napr. „Fašistické hordy sa vrhajú, a od nich sa každý chráň, Jánošík nás do hôr volá, staň sa každý partizán“ — Kšinná, porovnaj s druhou a štvrtou strofou príkladu 4). Existujú varianty, v ktorých sú rozlične kombinované strofy z dvoch alebo aj z troch nami uvedených publikovaných verzií, popri súčasných adaptáciách jednotlivých výrazov. Napokon v niektorých variantoch sa pomedzi strofy prebrané z publikovaných verzií vkladajú ďalšie, o pôvode ktorých nevieme nič, v žiadnom prípade nevedeli informátori uviesť ich pôvodcu, nepoznáme ani tlačnú predlohu. Je to napr. prípad variantu, ktorý nám z Prešova poslala ako ohlas na anketu v časopise *Bojovník* A. Ja-

kubiková. Tu sa popri strofách z verzie „Na úbočiach i po horách“ a popri strofách z Poničanovho prekladu sovietskej piesne nachádzajú dve ďalšie, ktoré ukazujú na priamu závislosť od ruskej verzie. Siedma strofa je známa aj v inom kontaminovanom celku (z Čičmian), avšak namiesto „bieloruský“ je tu „od Amuru partizán“.²²

6. *Tiahli cez hory a dolý
eskadrony vojenské,
aby zgnievili pri mori
vojská bielogvardejské.*

7. *Červený ich prápor chránil,
zmáčaný bol krvou rán,
v smelom šiku vlast si bránil
bieloruský partizán.*

Z týchto strof vyplýva, že aj prekladov ruského textu bolo viac, ako sme predpokladali. Bol nám známy preklad básnika J. Poničana, ktorý sa stal akýmsi oficiálnym, pretože bol viackrát publikovaný. Vyšiel v malom 15-stranovom zborníčku *Piesne nášho odboja*, ktorý bol vydaný pri príležitosti Vseslovanského dňa na Devíne (v júni 1945). Nachádza sa tu okrem toho Hymna ZSSR, Pieseň o Leninovi, Mladá garda, Pieseň mládeže, Varšavianka, Buďoného pochod a i. J. Poničan v úvode hovorí, že ide o piesne, ktoré si spievali vojaci a partizáni počas národného odboja a ktoré sa rozniesli po mestách i po dedinách, keď prišli k nám krasnoarmejsi. Z toho sme usudzovali, že aj Poničanov preklad piesne *Po dolinam i po vzgoriam* vznikol už za Povstania, najmä keď sme sa stretli pri terénnom výskume s folklorizovanými úryvkami (jednotlivými strofami) jeho pre-

²² Ludové redakcie nami uvedených troch typov textov pozri S. BURLASOVÁ: *Partizánske*

a odbojové piesne v publikácii *Slovenské národné povstanie v ľudovej tvorbe*. Bratislava 1974.

kladu. Až pri osobnom rozhovore s J. Poničanom sa vyjasnilo, že jeho preklad vznikol až r. 1945. To znamená, že aj v tomto prípade mala pri rozširovaní a vôbec poznaní tejto verzie veľkú úlohu tlač a že bol o túto pieseň záujem aj po skončení vojny. Uvádzame text Poničanovho prekladu:

1. *Poza hory, poza dolj
tiahli vojská červené
a oproti biele gardy
niesli zbrane vražedné.*
2. *Tiahli boje, zneli piesne
za slobodu, do boja,
priamurskí partizáni
nikoho sa neboja.*
3. *Sláva bojov nepominie
pokiaľ bude svetom svet,
padli mestá po dedine,
partizáni večne vpred.*
4. *Premenia sa na rozprávky,
ako ohne čarovné,
volačajejské útoky,
spasské noci bojovné.*
5. *Rozohľali atamanov,
rozprášili vojakov,
a na Tichom oceáne,
zabodli zrak do mrakov.*

Ako vidieť v porovnaní s príkladom nami uverejneným pod č. 1, Poničanov preklad je iba v prvých dvoch strofách voľnejší, v ostatných prísne sleduje text podľa predlohy. Zaujímavé na tom je, že Poničan

pri preklade piesne vychádzal z pamäti, nemal k dispozícii tlačný text. Pritom bral do úvahy parafrázu slovenských komunistov z tridsiatych rokov, ktorej bol spoluautorom (príkl. 2). Tak sa v tradovaní tejto piesne neustále prepleť literárne s folklórnym. Táto verzia nebola zvlášť vhodná na folklorizáciu, pretože množstvo reálií a lokalizácia v piesni zabráňovala spevákom stotožniť sa s jej obsahom. Ba jednoduchším ľuďom nebola ani zrozumiteľná. Svedčia nám o tom niektoré zlomkové varianty, v ktorých je skomolená najmä časť „priamurskí partizáni“ ako „Pražburskí partizáni“, alebo „Priamu ruský partizán“.

Na druhej strane sa však podporila oficiálnosť tejto verzie tým, že Poničanov preklad bol uverejnený aj v učebnici Základných deväťročných škôl,²³ čo malo za dôsledok jej rozširovanie ako súčasť slávnostných príležitostných programov, teda ako verzie umelo tradovanej. V tomto spevníku je uverejnená aj melódia piesne. Ruská verzia piesne (text Aljmov, melódia Aturov — Aleksandrov) je uverejnená v učebnici ruského jazyka pre ten istý ročník ZDŠ,²⁴ a to v rozsahu 4 strof, chýba strofa „I ostanutsja kak skazka“. Kombináciou informácií z oboch učebníc dozvedá sa mladá generácia viac o pôvode tejto piesne. Napriek dostupnosti prekladu piesne, siahajú školské súbory radi aj po ľudovejšej verzii *Po úbočiach i po horách*.²⁵

Zaujímavý doklad viacerásobného tvorivého prepracovania tejto piesne na Slovensku nám poskytuje variant uverejnený v ilegálnom Hlase národa, r. 2, č. 11 z 9. septembra 1944.²⁶

²³ KANTOR, Š. — PAVLOVSKÁ, O.: Spevník pre 5. ročník základných deväťročných škôl, Bratislava 1965, s. 15.

²⁴ DIAXOVSKÝ, J. — KRMEŠSKÁ, I.: Ruský

jazyk pre 5. ročník základných deväťročných škôl, Bratislava 1969, s. 59.

²⁵ Podľa informácií zo ZDŠ Červený kríž, Bratislava.

²⁶ Upozornil ma S. Švehlák, c. p., s. 435.

1. *Skalných stepí a pustatin,
tmavých lesov a hôr pán,
s puškou v ruke, s ohňom v srdci
uháňa vpred partizán.*
2. *Od Karpát s vetrom o závod
ako krdle hladných vrán
zbiehajú sa gardy biele,
rozháňa ich partizán.*
3. *Bije Nemcov tvrdo, smele,
nebojí sa žiadnych rán,
proletárom všetkých krajín
príkladom buď partizán.*
4. *Neustúpi nikdy z boja,
aj keď ostane len sám,
do poslednej kvapky krvi
bojuje vždy partizán.*

Toto znenie nadväzuje prvou strofou na príklad 4, taktiež z r. 1944, ktorého prvú strofu veľmi svojsky obmieňa. V druhej strofe zlučuje motiviku ruskej piesne (gardy biele) s domácou lokalizáciou. Druhá časť tretej strofy nadväzuje na príklad 5, variant uverejnený v Zvestiach tísovskej posádky. Iba štvrtá strofa nemá obdobu v nijakej inej verzii. Tento príklad sa nám zdá ukázkou úsilia o vlastnú tvorbu, do ktorej však nutne prenikajú úryvky počutých verzí zafixovaných v pamäti. To samo osebe je prípadom ľudového prístupu k tvorbe, ktorá sa nebráni opierať sa o tradované klíšé, kým tvorba umelá naopak sa usiluje odlišiť od poznaného a tým dosiahnuť individualitu výrazu. Nakoľko poznáme ľudovú tradíciu tejto piesne, považujeme za potrebné uviesť, že toto znenie sa napriek zverejneniu v nej nerozšírilo.

Zmienku si zasluhuje lyricko-epická verzia tejto piesne, úplne odlišná od ostatných, publikovaná v Hlase národa r. 2, č. 9, zo 7. 9. 1944, ktorú zložil Z. Gabriel zo Zvolena.²⁷

1. *V tichých horách pod Tatrami,
v horskom kraji Pohronia,
ozývajú sa tam hlasy,
nikto nevie však odkiaľ.*
2. *Nikto nevie, nik netuší,
čo sa deje na holiach,
sú tam chlapci zo Slovenska,
pripravujú svoju zbraň.*
3. *Jedného dňa včasne zrána
padla rana v tábore,
už sa chlapci z holi valia,
nastupujú do boja.*
4. *Padla rana, padla druhá,
krv tečie potokami,
Slovensko už prebudili
nazvaní partizáni.*
5. *Oni prišli sem zďaleka
za náš národ bojovať.
Európa sa nová rodí,
Slavianstvo v nej zvíťazí.*
6. *Hej, otčina, vlast ty moja,
váž si synov národa,
váž si synov partizánov
a ruských kamarátov.*

S textom sme sa nestretli v spievanej podobe a celkove robí skôr dojem básnickej skladby bez zámeru rozširovať ju spevom. Melódia tvorila pravdepodobne iba oporu pre ľudového básnika, poskytujúce mu rámec pre pôdorys veršov. Celá kompozícia má amatérsky charakter, chýbajú rýmy a dika je veľmi jednoduchá. Pieseň sa odlišuje od ostatných spravodajským oznamovacím rázom.

²⁷ Na pieseň upozornil S. Švehlák, c. p., s. 437.

Ešte za povstania r. 1944 vznikla aj skladba O. Laurinca, publikovaná v zb. *Bojom šumeli lesy*²⁸ aj s melódiou. Podľa slov autora úvodu tejto zbierky M. A. H u s k u sa čoskoro stala hymnickou piesňou Švermovčanov. Podnetom k vzniku piesne bolo vypálenie povstaleckého Telgártu (pôvodný názov obce Švermovo) nemeckými fašistami. Krutý zážitok podnietil mladého partizána k skladbe na melódiu *Po dolinam i po vzgoriam*, ktorá je taktiež lyricko-epická, obsahuje však aj nástojčivú výzvu do boja proti nepriateľovi.

1. *Tichá noc je, rosa padá
do doliny, za Hoľou.
Mesiac vyšiel spoza mrakov,
osvietil partizánov.*
2. *Stoja, stoja partizáni,
v rukách držia automat,
pozerajú bystrým okom,
pozerajú na Telgárt.*
3. *Nad Telgártom dym sa valí,
v plameni je dedina,
už je dymom zahalená
horehronská dolina.*
4. *Stoja, stoja partizáni,
oči horia po pomste
a germánski podpaľáči
uháňajú po ceste.*
5. *Hurá, vpred na nepriateľa,
hurá, vpred sa, na Nemca.
Hurá, vpred sa, na fašistov,
hurá, vpred na Germánca.*
6. *Zaspievali samopaly,
bubnovali granáty.
Do večera celý chotár
Nemcami bol posiaty.*

Pieseň *Po dolinam i po vzgoriam* inšpirovala slovenských básnikov aj k samostatnej básnickej tvorbe. V zborníku vojnovnej poézie *Vítazstvo*²⁹ sú dve básne Antona Prídavka *Partizánska* (Idú horou partizáni, smelí chlapi odboja, s. 146) a *V širom poli konča lesa čaká v strehu partizán* (s. 146–147), ako aj báseň Fraňa Kráľa *Partizánska* (s. 152–153), ktoré svojou štruktúrou ako aj tematikou ukazujú na súvislosť s ostatnou anonymnou tvorbou podnietenou ruskou partizánskou piesňou. So znalosťou úryvkov Kráľovej básne sme sa stretli aj na terénnom výskume partizánskych piesní. Niekoľkí informátori si spomínali na začiatok strofy „Zvýskli Tatry, šepce Dunaj“, ktorý sa im zafixoval v pamäti, nepoznali však pokračovanie. Čo je pre ľudovú tradíciu typické, nevedeli označiť prameň, odkiaľ spomenutý úryvok poznajú. Ako sme sa však dozvedeli,³⁰ F. Kráľ napísal spomenutú báseň pôvodne ako text k melódii, nedostala sa však v aktuálnom čase do tlače. Uvádzame pre informáciu jej text:

*Hoci málom vonia chlieb náš,
vieme s každým v mieri žiť,
ale beda, kto náš rováš
chce zlodejsky využiť!*

*Zvýskli Tatry, šepce Dunaj
vo svet šíry hrdú zvesť:
povstal podtatranský šuhaj
za slobodu, právo, česť!*

*Zástava msty ponad bralá
v chrabrej pästi znova veť,
pravda krivdy vždy trestala
v zemi Jánošíkovej.*

*Zvýskli Tatry, šepce Dunaj
vo svet šíry hrdú zvesť:
povstal podtatranský šuhaj
za slobodu, právo, česť!*

*Márne boli cudzích snahy
krv z nás vypíť, kožu zdriepť,
nadarmo nám do sŕdc liali
zradci fašistický jed!*

*Zvýskli Tatry, šepce Dunaj
vo svet šíry hrdú zvesť:
povstal podtatranský šuhaj
za slobodu, právo, česť!*

Ako vidieť, významný úryvok „Zvýskli Tatry, šepce Dunaj“ je prvým veršom strofy, ktorá tvorí akýsi opakujúci sa refrén. Táto strofa je nositeľom hlavnej informácie. Jej prítlačivosť je vo výraznej metafore prvého verša a tak isto v jemnom metonymickom označení národnej príslušnosti v trefom verši. Celá báseň sa svojou kompozíciou, opakovaním strofy s výraznou informáciou vo forme refrénu približuje populárnej poľskej piesni básnika E. Dźiedzi-ca (príkl. 11).

Ako z doterajších sledovaní vyplýva, ruská partizánska pieseň *Po dolinam i po vzgoriam* podnietila na Slovensku tvorbu veľkého množstva textov k jej melódii. Sú medzi nimi texty ľudové, pololudové (zľudovelé) aj umelé, pričom pre ľudové tradovanie je príznačné vzájomné miešanie strof jednotlivých verzií, bez ohľadu na ich pôvod. Pri uchovávaní strof umelého pôvodu v ústnej tradícii zanikla u ich nositeľov súvislosť s prameňom, informátori nepoznajú tu spomínané tlačené predlohy. Jednotlivé verzie ľudových autorov sa nedočkali takého rozšírenia ako verzie pre nás síce doteraz anonymné, ale s pečatou väčšej profesionálnej zručnosti.

Ako sme sa už zmienili, pieseň *Po dolinam i po vzgoriam* sa šírila zo Sovietskeho zväzu do ostatných krajín spolu so svojou melódiou, niekedy bezo zmeny, inokedy s väčšími-menšími variáciami. Pri publikovaní textov na túto melódiu sa vo viacerých prípadoch naznačuje jej súvis s predlohou poznámkou („Na melodię pieśni rosyjskiej Priamusskij partizan“ — *Wiersze i pieśni Armii Ludowej*, b. m. 1945, s. 29; „Melodijata e zaeta ot izvestnata savetska partizanska pesen „Po dolinam i po vzgoriam“ — *Sto in*, s. 248) alebo túto okolnosť naznačuje uverejnenie melódie.³¹ V najvýhodnejšej pozícii sme samozrejme tam, kde nachádzame s textom uverejnenú aj melódiu. I keď publikovaných textov je neúmerne viac než kompletných celkov aj s melódiou, predsa nám uverejnené príklady dovoľujú urobiť niekoľko záverov aj v tejto otázke.

Melódia nami skúmanej piesne hrala pri jej ďalšom rozširovaní veľmi závažnú úlohu, pretože práve ona prenikla vo svojom pôvodnom, iba málo obmieňanom výzore na také široké teritórium. Neznamená to samozrejme vonkoncom, že by sa bola ujala iba melódia, a preto sa pieseň tak popularizovala. Takémuto názoru napokon protirečia všetky myšlienkové a tematické príbuznosti, ktoré sme v skúmaných verziách pozorovali. Pieseň *Po dolinam i po vzgoriam* sa stala symbolom partizánskeho odbojového hnutia za oslobodenie vlasti a v takejto funkcii sa šírila na celé veľké územie zachvátené fašistickým terorom. Internacionalizmus protifašistického hnutia, jednou z čŕt ktorého boli vzájomná informo-

²⁸ Bojom šumeli lesy. Partizánske a bojové piesne zo Slovenského národného povstania. Bratislava 1959, s. 16–17.

²⁹ Víťazstvo. Zborník vojrovej poézie 1938–1945. Zostavili J. Lenko a A. Kostolný. Prešov, b. r.

³⁰ Podľa informácii dr. Z. Kasáča, docenta Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici.

³¹ Hovorili sme už na inom mieste, že v niektorých prípadoch môžeme usúdiť na súvis novozloženého textu s touto populárnou melódiou iba na základe porovnávania viacerých odkazov.

vanosť a neskôr aj osobné kontakty, umožňoval šírenie melódie folklórnym spôsobom, teda bez potreby organizovaného nacvičovania, ale jednoduchým, tradičným spôsobom. Ako je v takomto spôsobe bežné, niekedy sa spieva melódia bezo zmeny, inokedy si ju speváci tvorivo obmieňajú. Uverejnené príklady nám dosvedčujú, že základná melodická línia piesne sa zachováva. Pomerne veľký rozdiel v stupni variovania je medzi prvým a druhým dielom melódie, čo na prvý pohľad ukazuje synoptická tabuľka. Drobná rytmická obmena v predtaktí s použitím bodkovaného rytmu, je príznačná pre bulharské, srbské a slovinské varianty. Jeden z bulharských zápisov naopak, popri uchovaní pôvodného rytmu a uftaktu zachytáva drobnú melodickú obmenu na začiatku prvého taktu (Stoín, s. 85). Ďalšia rytmická obmena, zachytená v bulharských variantoch, týka sa druhého taktu, v ktorom je pridaná jedna osminka, čím sa vytvára ostrejší, synkopický rytmus

(Stoín, s. 85). Ten istý rytmický prvok sa nachádza v druhom dieli melódie (Stoín, s. 86) a vystupuje fakultatívne aj v slovinskom variante. Táto rytmická variácia nevznikla zo zámeru obmieňať, ale je diktovaná nezhodou počtu slabík textu a počtu not v tejto časti melódie. Slabične rozmernejší text sa vyrovnáva na miestach s melizmami tým spôsobom, že sa na osminky spojené oblúčikom spieva na každú zvláštnu slabiku. Takúto prax sme pozorovali najmä v slovenských variantoch. Ojedinele sa melizmy vynechávajú tým spôsobom, že sa prvá z dvojnásobnej rytmickej hodnoty (Staré Hory). Túto prax sme pozorovali aj v slovenských variantoch, čo vyplýva pravdepodobne z vplyvu ľudovej tradície, v ktorej prevažuje interpretačný úzus taký, že jednej note zodpovedá jedna slabika textu. V slovinskom variante naopak sa pridáva melizma v druhom takte druhého dielu (Hrovatin).

I. DIEĽ MELÓDIE

ATUROV-ALEKSANDROV

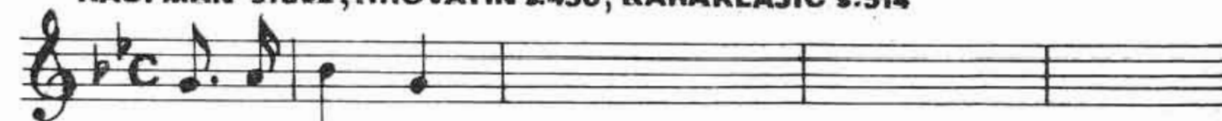
STOIN s. 85

STARÉ HORY - rkp., zapísala S.B.

KAUFMAN s. 302; HROVATIN s. 430; KARAKLAJIĆ s. 514

II. DIEĽ MELÓDIE

ATUROV-ALEKSANDROV.

KAUFMAN s. 333 (var. s.302)

STOIN s. 86

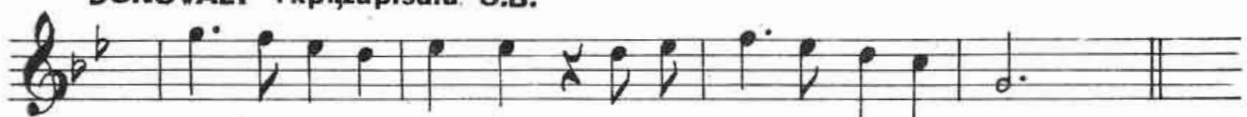
HROVATIN s. 430 - repetícia

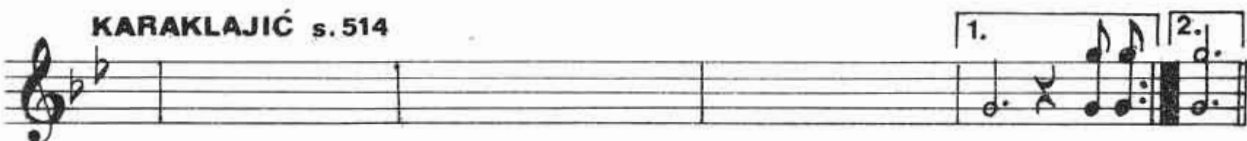
BOJOM ŠUMELI LESY s. 41

DONOVALY - rkp.,zapisala S.B.

KARAKLAJIĆ s. 514

Znenie najbližšie Alexandrovovej úprave zachytáva Karaklajić (c. p., s. 514) s textom *Po šumama i gorama*. Prvý diel melódie je jednohlasný, druhý diel sa spieva s vrchnými terciami, odlišnosť od predlohy je iba v predtaktí, ako je to zachytené v synoptickej tabuľke. Za ďalšie najpribuznejšie znenie možno považovať zápis v slovenskom zborníku *Bojom šumeli lesy*, ktoré je v podstate zhodné s predlohou. Líši sa iba tým, že je interpretované

jednohlasne. Ďalší slovenský variant z Donoval sa v druhom dieli piesne ujal vrchnej tercie predlohy ako vedúcej melodickej línie. Ten istý prístup pozorujeme aj v bulharskom variante (Kaufman, s. 333) iba s tým rozdielom, že tu je prvý takt druhého dielu melodicky obmenený. Bulharský variant zachytený Elenou Stoinovou prechádza v druhom dieli z vrchnej tercie do vedúceho hlasu, čo je zaujímavý spôsob kompromisného chápania. Veľmi zaujímavý

je slovinský variant uvádzaný H r o v a t i n o m (s. 430). Po prvý raz sa aj druhý diel melódie spieva podľa Alexandrova, pri repetícii však pozorujeme melodické obmeny a napokon prikladanie spodného dvojhlasu (tercie, kvinty) k vedúcej melódii.

Ojedinelý variant predstavuje zápis melódie v spojení s textom *Po puteljku i po kršu* (príkl. 7, Vukosavljev, s. 530). Nemôžeme samozrejme posúdiť, do akej miery v ňom ide o individuálne chápanie zapisovateľa a do akej o skutočnú prax.

Štruktúra zápisu tohto príkladu je však úplne odlišná. Ruší sa predtaktie a v melódii sa strieda dvojdobý a trojdobý takt. Ďalšie odlišnosti spočívajú v prvom dieli melódie v zrušení jednej melizmy a v odlišnom chápaní druhej, popri obohatení rytmu bodkovanou hodnotou. V druhom dieli je to najmä odlišná intonácia not tvoriacich v predlohe predtaktie, pričom po prvý raz sa melódia ustáľuje na vedúcom hlase, kým pri repetícii prechádza z vrchnej tercie do vedúceho hlasu.

Akokoľvek veľa drobných obmien môžeme pozorovať v skúmaných variantoch, jednako ide nepopierateľne a jednoznačne zreteľne o podanie tej istej melódie, ktorej základné melodické, rytmické aj formové kvality a charakteristiky sa uchovávaly do takej miery, že jej totožnosť je na prvé počutie, či v prípade zápisu na prvý pohľad badateľná. To zároveň svedčí o veľkej komunikatívnej sile melódie, čo treba mať na zreteli pri vysvetľovaní okolností rozšírenia piesne na také veľké teritórium.

Zhrňajúc skúmanú problematiku ostáva

nám na záver zdôrazniť už len niekoľko skutočností. Pieseň *Po dolinam i po vzgoriam*, ktorá nadobudla už vo svojej materskej zemi, Sovietskom zväze, hodnotu symbolu partizánskeho hnutia, šírila sa za druhej svetovej vojny masovo na územie okupované fašistickým Nemeckom vo funkcii vedúcej piesne alebo hymny partizánskeho hnutia. Podmienkou takéhoto rozšírenia bol internacionálny charakter hnutia odporu, v ktorom tvoril vedúcu ideovú aj konkrétne politickú silu Sovietsky zväz, zároveň však aj sila piesne ako racionálno-emozív-

neho komunikatívneho prostriedku. Hymnicko-pochodový charakter melódie spolu s jej hrdinsko-bojovým textom ju predurčil na zaujatie vedúceho postavenia medzi ostatnými piesňami. Melódia piesne, ako internacionálne zrozumiteľný dorozumievací prostriedok sa prijímala bezo zmeny, alebo v procese šírenia podliehala iba nepatrným variáciám, vychádzajúcim zväčša z folklórneho interpretačného úzu jednotlivých národných kultúr. Melódia tejto piesne sa aj v jednotlivých slovanských krajinách stáva symbolom, znakom partizánskeho hnutia a prežíva v ľudovej tradícii aj v povojnových rokoch.

Pieseň *Po dolinam i po vzgoriam* stala sa predlohou, ako aj inšpiráciou vzniku nových národných textových verzií. V niektorých krajinách sa začali šíriť aj preklady pôvodnej piesne, tie však nezískali taký ohlas ako novozložené texty. Jednotlivé slovanské verzie sú súhlasné s pôvodnou piesňou v základnej ideovej osnove, rovnako sa medzi nimi nachádza aj veľa motivických súvislostí, z ktorých najnápadnejším je preberanie incipitu spolu s celým motivickým záhlavím piesne. Na druhej strane sú však všetky verzie samostatnými tvorivo chápanými skladbami, vychádzajúcimi z viacerých domácich špecifickostí par-

tizánskeho hnutia. Niektoré z novozložených textov ukazujú svojím štýlom na profesionálnych autorov, iné na amatérsku tvorbu. Skladby jedného aj druhého typu boli sporadicky uverejňované v ilegálnej tlači, čo pôsobilo v niektorých prípadoch ako prvopočiatkový stimul ďalšieho rozšírenia piesne. Odhliadnuc od kvalitatívneho hodnotenia jednotlivých textov vedie nás skúmanie funkcie tejto piesne k záveru, že ide o prípad folklórneho tradovania. Tlačené texty stali sa iba podružným pomocníkom šírenia tejto piesne, pretože zaznačovali niekedy už rozšírené verzie, neuverejňovali melódiu piesne a neostávali ani v jednom prípade trvalým prostredníkom fixovania piesne. Pieseň sa širila ústne a v masovom meradle. V procese šírenia sa jednotlivé texty rozlične obmieňali, novým spôsobom kombinovali ich strofické časti, ba rozlične kontaminovali aj väčšie piesňové celky.

Spôsob života piesne *Po dolinam i po vzgoriam* na širokom slovanskom teritóriu ukazuje na kvalitatívne nový stupeň tradovania za výnimočných ekologických podmienok. Splývajú v ňom prvky ľudové s umelými, národné s internacionálnymi, všeobecné so špecifickými.

DAS RUSSISCHE PARTISANENLIED *PO DOLINAM I PO VZGORIAM* UND SEINE SLAWISCHEN VERSIONEN

Zusammenfassung

Die umwälzenden Ereignisse des zweiten Weltkriegs wirkten sich bei den einzelnen Menschen in persönlichen Erlebnissen aus. Auch in der Volkskunst, vor allem im volkstümlichen Liedschaffen, kann man einen Wiederhall dieser Ereignisse feststellen. In diesem Rahmen nehmen die Partisanenlieder einen wichtigen Platz ein. Infolge des internationalen Charakters der antifaschistischen Widerstandsbewegung wurden mehrere Lieder der Brüdervölker nicht nur von Partisanen, sondern auch von den übrigen Mitbürgern gesungen. Unter diesen Liedern stehen die sowjetischen an erster Stelle. Eines der bekanntesten sowjetischen Partisanenlieder ist das Lied *Po dolinam i po vzgoriam*, das sich über mehrere ethnische Grenzen hinweg verbreitete und praktisch in allen slawischen, aber auch in nichtslawischen Ländern bekannt war, die gegen das faschistische Deutschland kämpften. Dieses Lied war auch die Hymne und das Symbol des Slowakischen Nationalaufstandes.

Das Lied ist viel früher entstanden, es wurde noch während des Bürgerkriegs nach der Großen Sozialistischen Oktoberrevolution von einem unbekanntem sibirischen Dichter verfaßt. Hauptthema des Liedes war der Kampf der roten Garden gegen die Weißen, was der Text sehr attraktiv ausgedrückt. Pathetisch-heroische Motive wechseln im Lied mit lyrischen Bildern ab. Es verbreitete sich in der Fassung von S. Alymow und in der musikalischen Bearbeitung von A. W. Alexandrow und war in der Sowjetunion schon in den Jahren zwischen den beiden Weltkriegen sehr beliebt. Diese Fassung des Liedes war die Vorlage mehrerer slawischer Versionen, die außerhalb der Sowjetunion entstanden sind. Während des zweiten Weltkriegs wurden aber auch in der Sowjetunion viele neue Textvarianten in russischer, ukrainischer und weißrussischer Sprache verfaßt.

Eine Paraphrase zu diesem Lied verfaßten slowakische Kommunisten bereits in den dreißiger Jahren; größere Popularität und Beliebtheit erlangte das Lied erst dann, als man begann die Partisanenbewegung auch in der Slowakei zu organisieren. Dabei spielten zweifellos auch die persönlichen Kontakte zwischen sowjetischen und slowakischen Partisanen eine große Rolle. Von 1942 bis 1944 erscheinen in der slowakischen illegalen Presse drei Versionen mit neuen Texten

zur Melodie des Liedes *Po dolinam i po vzgoriam*, die Melodie des Liedes wurde jedoch nicht veröffentlicht. Von diesen Versionen erlangte die dritte Fassung mit dem Inzipit *Na úbočiach a po horách*, die sich eng an die russische Vorlage anlehnt, größere Verbreitung.

Auch in Jugoslawien gehören einheimische Texte zur Melodie dieses Liedes zu den ältesten Partisanenliedern. Es gibt Belege dafür, daß dieses Lied mit dem Text *Partizan sam, tim se dičim* und in einer anderen Version mit dem Text *Po putjelku i po kršu* schon im Jahre 1941 gesungen wurde. Auch die slowenischen Versionen *Po dolinah in po gorah* und *Naglo puške smo zgrabili* gehören zu den ältesten jugoslawischen Versionen dieses beliebten Liedes. Außer ihnen entstand noch eine ganze Reihe selbständiger Textfassungen, z. B. *Po šunama i gorama*, die alle dieselbe Melodie hatten. Manche von ihnen wurden im Druck publiziert, die meisten verbreiteten sich nur von Mund zu Mund.

Ungewöhnlich reichhaltig ist auch der Zyklus bulgarischer Lieder, die zu dieser Melodie verfaßt wurden. Unter ihnen ragen besonders die Texte *Po dolini i ratlini* und *Po gori i po balkani* hervor, weil sie ein allgemeines Programm der Widerstandsbewegung ausdrücken und als Hymnen von ganzen Partisanenabteilungen gesungen wurden. Andere Texte hatten in Anbetracht der zahlreichen Realien und konkreten Angaben, die in ihnen vorkommen, wahrscheinlich nur einen beschränkten regionalen Wirkungsbereich, umso intensiver konnte allerdings ihre Frequenz gewesen sein. Unter den bulgarischen Versionen gibt es auch einen Text, der in einem Konzentrationslager verfaßt wurde.

Ein polnischer, von E. Dziedić verfaßter Text mit dem Liedanfang *Już nie czekać dłużej w chatach* steht unter den polnischen Versionen wegen seiner weiten Verbreitung an erster Stelle. Der Autor gehörte selbst zu den Organisatoren der polnischen Partisanenbewegung, seine Fassung kreiste in vielen Handschriften unter den Widerstandskämpfen und wurde auch in 12 Sammlungen veröffentlicht. Zwischen den einzelnen Niederschriften dieser Version bestehen kleine Unterschiede. Neben diesem Text waren auch weitere bekannt, z. B. *Gdy cię z Gwardii ktoś zapyta*, sowie andere Fassungen, deren Anfang von der

russische Vorlage abgeleitet ist, wie z. B. die Texte *Dolinami i wzgórzami* oder *Poprzes lasy, góry, pola*.

Bindeglied zwischen den einzelnen slawischen Versionen ist nicht nur die gemeinsame Melodie, sondern auch die Idee des Heldenkampfes für das bedrohte Vaterland, die allen Fassungen gemeinsam ist. Die Versionen bewahrten also den semantischen Kern der russischen Vorlage, es offenbart sich in ihnen auch eine enge Motivverbundenheit. Leitgedanke des Liedes ist das Motiv des Kampfes der Partisanen, die bereit sind, ihre Heimat mit allen Kräften zu verteidigen. Den Partisanen werden in diesen Liedern Eigenschaften zugesprochen, die nicht jeder Mensch besitzt. Vor allem ist es der Stolz auf die Stellung, die den Partisanen unter den Widerstandskämpfen gebührt, und das daraus entspringende Selbstbewußtsein. In den bulgarischen und serbokroatischen Fassungen heißen die Partisanen „narodni“ — nationale Kämpfer. Dieser Stolz und dieses Selbstbewußtsein wird durch die Kühnheit und Tapferkeit der Partisanen gerechtfertigt sowie durch ihre Entschlossenheit, bis zum äußersten, ja oft auch unter Todesverachtung zu kämpfen. Diese außergewöhnlichen Charaktereigenschaften der Partisanen kommen auch im Entwurf der Lieder zum Ausdruck und beruhen auf ihrer unerschütterlichen Überzeugung, daß sie den Feind besiegen werden, weil sie ihm moralisch überlegen sind. In den meisten Liedern wird auch die frohe Zukunft angedeutet, die heißersehnte Zeit des Friedens und der Freiheit, die nach der siegreichen Beendigung des Kampfes anbrechen wird.

Die allgemein verbreitete Vorstellung von den Partisanen, die über allerlei Hindernisse hinweg durch die Länder ziehen, hängt wahrscheinlich mit dem marschartigen Charakter der Melodie zusammen. Häufig ist in den Liedern auch von der Fahne die Rede, als von einem Symbol des Sieges und der Freiheit. Bezeichnend für die russischen Varianten ist noch ein Motiv, das bereits in der von S. Alymow redigierten Fassung vorkommt, nämlich die Vorstellung künftiger Friedenszeiten, in denen die Kämpfe der Partisanen eine *skaska*, also eine Sage sein werden. Ein ähnliches Motiv enthält auch eine der bulgarischen Versionen. Charakteristisch für die slowakischen Versionen dieses Liedes ist das Motiv des Internationalismus.

Mehrere slawische Versionen wurden auch als Kampflieder bestimmter Partisanenabteilungen und Brigaden gesungen. Dies beweisen einerseits Informationen von Mitgliedern dieser Abteilungen,

andererseits auch die Titel mancher Versionen, wie z. B. *Pesma fruškogorskog otređa* (Lied der Abteilung Fruška Gora), *Pesen za otriad Dobri vojvoda* (Lied der Abteilung Dobri vojvoda) u. a.

Interessant ist auch die Frage in welcher Beziehung die einzelnen nationalen Versionen zum ursprünglichen Text des russischen Liedes *Po dolinam i po vzgoriam* stehen. Neben dem gemeinsamen ideellen Inhalt läßt sich auch ein starker Einfluß des einleitenden, im Titel des Liedes ausgedrückten Motivs feststellen. Das Motiv der kämpfend marschierenden, durch das Land ziehenden Partisanen wird am häufigsten in der Formulierung des Liedanfangs zum Ausdruck gebracht, der — wenn auch teilweise adaptiert — eine große Frequenz aufweist. Wie bereits gesagt wurde, enthalten auch die anderen Motive viele verwandte Züge, doch bei der konkreten Formulierung der einzelnen Gedanken tauchen in den nationalen Versionen viele spezifische Merkmale auf. Diese Versionen sind also keine bloße Kopien des russischen Textes, sondern selbständige Schöpfungen, die eindrucksvolle Ergebnisse erzielten.

Die nationalen Versionen sind also zweifellos selbständige Kompositionen, in deren Rahmen zahlreiche Varianten bekannt geworden sind. Eine Analyse dieser Varianten wird durch das reichhaltige slowakische Material, das teils gedruckt, teils in Handschriften erhalten ist, ermöglicht. Die mündlich verbreiteten slowakischen Versionen wurden auf mannigfache Art adaptiert und den jeweiligen Bedürfnissen angepaßt. Manchmal wurden bloß einige Worte ausgetauscht um den Rhythmus, den Reim oder den Ausdruck zu verbessern, in anderen Fällen veränderte jedoch ein solches Auswechseln von Worten den ursprünglichen Sinn des Satzes. Bei manchen Varianten wurden mehrere ursprüngliche Strophen auf verschiedene Weise zu einer Strophe zusammengefaßt, ebenso wurden auch einzelne Verse zu neuen Strophen kombiniert. Auch einschneidende Kontaminationen des Textes kommen vor. In der Slowakei wurde nicht nur die populäre russische Fassung von S. Alymow ins Slowakische übersetzt, sondern es wurden auch neue, individuelle poetische Texte zu dieser Melodie verfaßt, teils sind es volkstümliche Kompositionen, zum Teil aber auch Werke von professionellen Autoren.

Bei der Verbreitung des Liedes *Po dolinam i po vzgoriam* spielte seine Melodie eine wichtige Rolle, weil aus ihr trotz des hymnischen Marschliedcharakters auch Anklänge in volkstümlichem Musikstil herauszuhören sind. Obwohl der Text neuer Versionen in der illegalen Presse häufig abge-

druckt wurde, verbreitete sich die Melodie nur von Ohr zu Ohr, also auf rein folkloristische Weise. Im Laufe ihrer Verbreitung wurde die Melodie mehrfach, wenn auch nur geringfügig adaptiert. Die Veränderungen bestehen hauptsächlich aus rhythmischen Variationen, es werden die Melismen angepaßt, man verwendet eine Ober- oder Unterstimme aus parallelen Terzen, die im zweiten Teil des Liedes als Leitstimme fungiert u. a. Manchmal wird die Melodie auch ohne jegliche Variation gesungen. Die Veränderungen der Melodie entspringen vorwiegend den folkloristischen Interpretationsbräuchen der betreffenden nationalen Kulturen. Zusammenfassend kann konstatiert werden, daß die Melodie in allen slawischen Ländern, wo sie bekannt wurde, ein Symbol der Partisanenbewegung war und als solche auch in der Volkstradition der Nachkriegszeit weiterlebt.

Sowohl in der russischen Vorlage als auch in den slawischen Versionen dieses Partisanenliedes vermischen sich Elemente des volkstümlichen Stiles mit Komponenten des Kunststiles, ihr ge-

genseitiges Verhältnis wurde in den einzelnen Texten verschiedenartig abgewandelt. Durch seine Funktion entwickelt sich dieses Lied zweifellos zu einem Volkslied. Es wird mündlich verbreitet, gedruckte Texte spielen dabei nur eine untergeordnete Rolle, denn in ihnen wird meist nur der bereits verbreitete Wortlaut vermerkt. In gedruckten Publikationen wurde die Melodie nicht veröffentlicht, sie waren bei den volkstümlichen Interpreten des Liedes kaum bekannt. Durch den Druck wurde der Liedtext keinesfalls fixiert, denn bei seiner Verbreitung unter dem Volk wurde er vielfach abgeändert und adaptiert.

Die Tatsache, daß das russische Lied *Po dolinam i po vzhgoriam* auf einem derart großen Territorium und in vielen slawischen Ländern populär wurde, weist auf eine qualitativ neue Art der Überlieferung von Liedern hin, die unter außergewöhnlichen ökologischen Verhältnissen stattfindet. Es verschmelzen in diesem Lied und seinen Versionen volkstümliche Elemente mit künstlichen, nationale Wesenszüge mit internationalen und allgemeine Merkmale mit spezifischen.

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Словацкой Академии Наук

Год издания 22, 1974, № 4

Издаётся четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Павол Стано

Адрес редакции: 884 16 Братислава, Клеменсова 27

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 22, 1974, Nr. 4. Erscheint viermal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und Pavol Stano
Redaktion: 884 16 Bratislava, Klemensova 27

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Slovak Academy of Sciences

Volume 22, 1974, No. 4.

Published quarterly by VEDA, the Publishing House of the Slovak Academy of Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová and Pavol Stano

Editor: 884 16 Bratislava, Klemensova 27, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Académie slovaque des sciences

Anné 22, 1974, No. 4. Parait quatre fois par an
Editions de VEDA, maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et Pavol Stano
Rédaction: 884 16 Bratislava, Klemensova 27

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Časopis Slovenskej akadémie vied

Ročník 22, 1974, číslo 4. — Vychádza štyri razy do roka

Vydáva VEDA, vydavateľstvo

Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka PhDr. Božena Filová

Výkonný redaktor Pavol Stano

Redakčná rada: Prof. dr. Rudolf Bednárík, dr. Soňa Burlasová, dr. Emília Horváthová, dr. Soňa Kovačevičová, dr. Michal Markuš, doc. dr. Ján Michálek, dr. Ján Mjartan, doc. dr. Štefan Mruškovič, dr. Viera Nosáľová, doc. dr. Ján Podolák.
Výtvarná redaktorka Viera Miková

Redakcia: 884 16 Bratislava, Klemensova 27

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné Kčs 80,—

Výmer SÚTI č. 8/6

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Gottwaldovo nám. 48, Bratislava. Možno objednať aj na každej pošte alebo u doručovateľa. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1974

Distributed in the Socialist countries by SLOV-ART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia. Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, N. V., Periodical Trade, 54 Warmoesstraat, Amsterdam, Netherlands.